REVISTA ISTORICĂ

ANUL al VIII-lea, N-le 10-12 OCTOMBRE-DECEMBRE 1922

DĂRI DE SAMĂ
DOCUMENTE ȘI
NOTIȚE

PUBLICATE
DE

N. IORGA

CU CONCURSUL
MAI MULTOR SPECIALIȘTI.

SUMARIUL:

N. Iorga: Un cîntec ardelenesc nou. — Documente dolj ene (comunicație la Academia Romînă).
C. J. Karadja: Un călător prin Muntenia.
Victor Motogna: Familia Mailat.
C. J. Karadja: O gravură necunoscută.
Victor Motogna: La dreptul românesc (ius valachicum). — Biserica din Măgurele (Ilfov, 1797). — Ceva nou privitor la Ștefan, Domnul Moldovei. — Un act din sec. XIV-lea privitor la Morlahi. — Un notar necunoscut al lui Ștefan-cel-Mare.
P. P. Panaitescu: Un zapis gălățean, etc.
CRONICĂ.

1922

TIPOGRAFIA „CULTURA NEAMULUI ROMÂNESC" S. A., BUCUREȘTI

PREȚUL: 7 LEI

www.dacoromanica.ro

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga
Bucureşti, Şoseaua Bonaparte, 8.

Pentru cărţile despre care se fac recensii care le recomandă, se poate reţinea, după dorinţă, anunciul de pe copertă.

Administraţia: Bucureşti, Tipografia „Cultura Neamului Românesc", Strada Lipscanii Noi, 12 (colţ cu Domniţa Anastasia).

www.dacoromanica.ro

Anul al VIII-lea, n-le 10-12. Octombre-Decembre 1922.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ŞI NOTIŢE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIŞTI

Un cîntec ardelenesc nou. — Documente doljene

— Comunicaţie la Academia Romînă —

Literatura pe care o cunoaştem astăzi represintă ea oare mai mult decît ceva dintr'o producţie mult mai vastă care în parte s'a pierdut cu desăvîrşire, în parte se mai păstrează în manuscripte necercetate ori se perpetuiază în oarecare măsură prin tradiţia orală ? Răspunsul la această întrebare nu poate fi deosebit: de fapt ne găsim înnaintea unor fragmente, la care se adaugă, mai des ori mai rar, elemente care până atunci scăpaseră din vedere cercetătorilor.

Unul din cele din urmă drumuri ale mele din Ardeal m'a făcut să aflu astfel, tocmai la Sătmar, în colecţia de lucruri mai vechi româneşti pe care încep a o face un mic număr de oameni luminaţi, un mic poem popular, alcătuit, evident, prin acele părţi, în cei d'întăiu ani, cred, ai secolului trecut. El serveşte ca să arăte că şi în aceste colţuri atît de răzleţe o producţie literară românească nu era imposibilă.

E vorba de «Versul Sfîntului Mălaiu», o parodie a cîntărilor bisericeşti. Extragem din ea pasagiile mai caracteristice.

Cu glas blînd,
Cîndu-i omul flămînd,
La vreme de lipsă frumoasă
Şi peste toate aleasă,
O blagoslovite mălaiu,
Bun ai fost şi eşti de traiu,
Că în ţară stai
Şi morţii nu te dai.
Că Abrudanii de tine auziră,
Toţi la tine cu caii veniră,
Şi 'n ţară te căutară
Şi pă Someş te aflară
Şi cu bani te cumpărară,
În desagă de păr te băgară.
Blagoslovite, sfinţite mălaiu,
Vină şi la noi încai,

www.dacoromanica.ro

Şi, de n'ai pă unde întra,
Vină că ţi-om arăta.
Om face şi noi cu tine
Precum om şti mai bine,
Că tare nu te-om prè cerne,
Ce pre măsăle te vom aşterne,
Precum fac cei Abrudanii,
Înţălepţii Bistriţanii
Şi nemişii Moraşanii,
Voinicii Tioarenii [1],
Sămeţii Ogogeanii
Şi blînzii Ooşeanii.
Unde doi cu doi se tîlnesc,
Tot de mălaiu vorovesc.
(Că), cîtu-i omul de sărac,
De te are, tot [i]-eşti drag,
Şi cei [ce-s] cu bogăţie
Ei ţin cu tine mare frăţie.
O blagoslovite, sfinţite,
Mălaiu cald,
În lapte te scaid,
În brînză te învăluiesc
Şi în groştor te tăvălesc
Şi pre grumaz te slobozesc
Şi în şternut mă hodinesc.
De-am agiunge zile bune,
Să te mîncăm şi cu prune,
De am agiunge şi noi
Să mîncăm şi cu brînză de oi
Că Morăşanul săracu'
N'are nici lapte acru,
Ce trăeşte numa cu poame,
Pănă ce mai moare de foame.

Regiunea de care e vorba, de la Ţara Oaşului şi Chioara pănă la Bistriţa şi, în jos, pănă la Mureş, e bine definită. Cîntecul mălaiului — copistul, mai tărziu şi destul de neînţelegător, — a pus în faţă cu «mălaiu» : cucuruz — a fost redactat deci pe la 1800 în regiunea de la Nordul Ardealului şi din părţile ungurene vecine.

Acelaşi manuscript, ajuns neîntreg şi în rea stare, cuprinde apoi vechea povestire, remaniată la noi, pe urmă, de Anton Pann, a «istoriei poamelor şi a legumelor». Dar aici avem a face cu o

[1] Din Chioara, *Tioara*.

www.dacoromanica.ro

expunere în prosă şi eroii vegetali poartă nume de boierii din părţile de dincoace de Carpaţi, — ceia ce fixează locul de redactare.

Iată începutul: «Cînd împăraţiia prè-slăvita gutie şi obleduia vestitoriul chidrul, săbornica rodie era Paharnic-Mare, merul Logofăt, năranza Mare-Postelnic, Muscă, Scoruşa, zinzifa (= zingiber, lat.) toţi aceştia era' coarne (?), iar Marile (*sic*)-Logofeţi de Divan şi de taină, iare para era vestită de înpodobită...»

Din Moldova vine şi «Verşul lui Vodă Grigorie», pentru peirea, în 1777, a lui Grigore-Vodă Ghica:

Acum tocmai nu de mult
Groaznic lucru s'au făcut.
În Moldova s'au (în)tîmplat
Perire ca de Împărat.
Loc vestitu şi oraşul
Să numeşte, să ştiţi, laşul.
Ghica-Vodă Grigorie,
Domn mare 'n diregătorie
Vrînd a sta lîngă credinţă
Şi neamului mintuinţă,
Cu vicleşug l-au chemat,
Tirăneşte s'au tăiat,
De Başă turcească.
O amară prăpădire,
Că însuşi merge la peire,
Că Turcii să năpădiră,
Că [cei] doi să porniră,
Şi capul i-l tăiară
Şi din viaţă îl scoasă afară,
Că, pînă vom arăta,
Faceţi bine a asculta
Şi, de-am greşit cu ceva,
Faceţi bine a ierta.

Bucata se opreşte la acest naiv prolog. El nu se află în descrierea cunoscută, pe care o comunica aici chiar, acum cîţiva ani, d. Iacob Negruzzi.

Mai multe bucăţi de cuprins moral sau satiric în legătură cu viaţa religioasă se mai întîlnesc în acelaşi manuscript.

Astfel:

1) „Verş pentru omu celŭ cu răutate":

Omul cela ce să învaţă
Întru spurcata vïaţă,

www.dacoromanica.ro

De petrece fără minte,
Va vedea că n'are minte... ;

2) „Verş de pocăinţă" :

Vai de cei ce să hrănesc
De unde ei nu muncesc
(şi se înseamnă unde vine „ohtul") ;

3) «Verşul plugarului şi a păcurariului», cu jalea călugărului că vede toate plăcerile acestora şi nu se poate împărtăşi de dînsele :

Fericitu-i plugariul,
Slăvitu-i păcurariul [1].
Plugariul merge horind,
Pe brazdă tot şuierînd
(Amariul de păcurariu fluerînd),
După oi merge cîntînd.
Plugariul, sătul de pîne,
La amiazăzi doarme bine.
Urîtul de mine !
. . . . . .
Păcurariul tot jintiţă
Mănîncă de la oiţă.
Flămîndul de mine !
[. . . . .]
Şi să culcă la umbră
Unde-i iarba mai frumoasă.
Truditul de mine !
Amîndoi frumoşi la faţă
Cumu-i ceriul fără ceaţă.
Pîrîtul de mine !
Cu dînşii lumea trăieşte
Şi ţara să vesăleşte.
Singurul de mine !
Pentru caş şi pentru pîne
Toţi li zic cuvînt de bine.
Hulitul de mine !
Nu li strigă lor de casă :
Vino curînd de (ne) botează.
Scîrbitul de mine !
În casă nu-i răbujoară,
Nu intră nici în putoare.
Împuţitul de mine !

[1] În margine : mişălui.

www.dacoromanica.ro

Nu-s întru oameni cu boale,
Nu să tem nici de lingoare.
Fricosul de mine!
De m'aş vedea ca şi voi,
Nu m'aş da pentru-amîndoi.
Ferice de mine!

După „Istoria lui Achirie“ [1] vine un «verş frumos», în care iarăşi se ieau în glumă, de acelaşi autor, un cleric, datinele bisericeşti :

Măi fărtate, haida 'n raiu,
De ţi-ai urît al tău traiu,
Că 'n raiu pitele cocu-să,
Plăcintele gată-să,
Şi 'n raiu purcelul frigă-să,
Şi cocoşul fierbe-să,
Si cură vinul prin raiu
Ca şi cela din Tocai.
Şi 'n raiu ţînbulaşi ţînbulează,
Ceterile să 'ncordează :
Dac' auzi, nu poţi să stai,
Ce-ţi cată numai să sai,
Şi-ţi cată numai să te învîrteşti
Şi 'n potcoave să păzăşti *(sic)*.

Dacă la fnceput e un evlavios «verş la zio Sfinti Paraschivi

Astăzi, toţi creştinilor.
Şi cinstiţi boierilor
Şi toţi pravoslavnicilor,
Păcătoşi şi dreptilor,
Cei ce-aici v'aţi adunat
De Domnul laudă aţi dat,

iată jălania din «Verşul călugărului» :

Doamne, scoate-mă afară
De [nu] m'aş întoarce iară,
Nu tot să fim de ocară.
M'oiu duce tot şuierînd
Şi în pinteni prè bătînd
(Şi) mînăstire blestămînd.

Fă-ne, Doamne, ce ni-i face:
Călugăria nu-mi place,
Nici la inimă nu-mi zace.

[1] Este şi „Istoria lui Faraon Împărat“ şi acele „Întrebări de a' lui Azimitu cătră Panaghiotû“, de care am vorbit în „Analele secţiei literare“, XXIX, p. 169 şi urm.

www.dàcoromanica.ro

Fă-mă, Doamne, porumb verde,
Să pasc la rit floare verde,
Să trăiesc cum mi se cade.

Fă-mă, Doamne,(fericit) împreună
Cu porumbiţa supt cunună,
Să fiu cu inimă bună.
(Fericit) Fă-mă, Doamne turtureà
Să-mi mai stînpăr inimà[1] !...

Fă-mă, Doamne rîndunè,
Să mă duc la ţara mè,
Să scap din mînăstirè.

„Verşul zorilor" arată că poesia *era* în sufletul celui dorit de libertate :

Voi zorile,
Voi dragile,
Aprindeţi-vă luminile.

II.

Adaug că în aceiaşi colecţie se află diploma de nobilitate, din Făgăraş, 20 Mart 1677, a Romînului Ursul Mărginaş («Mardsinás Urszul»), un Chiorean, care, servind în oastea lui Gheorghe Rákóczy al II-lea, fusese dus, la înfrîngerea ei, în robia Tatarilor. Întors după şaptesprezece ani, el e răsplătit prin aşezarea între privilegiaţi. Şi, lucru de cea mai mare importanţă, prinţul însuşi al Ardealului recunoaşte că starea de iobăgie în ţara sa e un «jug» care presupune «*miserii asemenea cu miseriile îndurate în Ţara Tătărească şi chiar mai aspre*», precum însuşi a declarat-o :

«Compacientes captivationis, mancipatus miseriarumque per Tartaros inmanes, Christi nominis hostes, eidem intra revolutionem septemdecim annorum illatorum providi Urszul Mardsináli, hactenus iobbagionis nostri fiscalis in possessione nostra Nagy-Nyirjas, districtus kövariensis, residentis et commorantis ac de prasenti ex peregrinis prefatorum Tarterorum terris in hoc regnum nostrum Transylvaniae, patriam videlicet suam, reducis, qui, ne, in pristinum jobbagionatus sui statum redactus et consueto eiusdem iugo pressus, miserias miseriis in Tartaria perpessis similes vel etium asperiores supportare (uti cepit) conqueri possit.»

[1] În vers : Să ne stieper *(sic)* inima mè, precum...

www.dacoromanica.ro

III.

Filologul ca şi doritorul de pitoresc istoric regretă adesea că pentru redactarea documentelor noastre s'a ales şi impus, de la începutul scrierii lor în românește, după modelul celor slavone, un tip şi că în redactare ca şi în stil, în practică, peste deosebirile de persoane şi de provincie, cu vocabularul şi sunetele ei deosebite, se păstrează acelaşi fond, potrivit după împrejurări numai ca nume şi amănunte, şi acelaşi ton.

De aceia cu atît mai interesant e cînd se găseşte cîte un document care se depărtează, cît de puţin, de acest neschimbat tip unic.

În ce priveşte actele de dincoace de Milcov, cele mai multe posibilităţi de a întîlni asemenea variaţiuni se presintă în Oltenia, acel Ţinut cu forme specifice în multe domenii de viaţă populară, care dă şi astăzi în nuvelele părintelui P. Partenie de pildă, o neaşteptată şi uimitoare noutate de cuvinte şi întorsături de frasă.

Cercetînd colecţiile de documente şi scrieri pe care au binevoit să ni le încredinţeze d. Caleţeanu din Craiova, am găsit nu odată asemenea elemente, şi, pentru că, dacă Moldova are mii de acte tipărite, dacă, în această Oltenie chiar, Gorjul şi-a aflat un cercetător cu neasămănată rîvnă, Doljul aşteaptă încă pe cineva care să devoteze o activitate întreagă vieţii lui trecute, am socotit că e bine a le comunica.

Un act scris aproape întreg de mîna Mitropolitului Ştefan e acela din 11 Iunie 1667, prin care el însărcinează pe boierii aleşi de Brînduşa, văduva lui Mihai Stolnicul, ca «împregiureani» — şi aici — să cerceteze averea ei de Ţigani, moşii şi «alte măruntăi de ale casii» din moştenirea Postelnicului Pîrvu din Bîrseşti. Forme ca «sorori» şi «Mehedelnicearielŭ» sînt de cel mai mare interes. Cea din urmă explică, de altfel, ca şi Hamaradia pentru Amaradia, cum din numele de Meedia al localităţii dunărene s'a făcut acela de Mehedia şi de Mehedinţi, adecă Meedian (cf. Dunărinţ, Dunărean, nume adiectival ca şi de familie, şi al unui vînt de ţerm; Gataianţ, din Gataia, Rîmneanţ din Rîmna).

Stefanŭ mlstiiŭ bjieiŭ arhiepiscopŭ i Mitropolitŭ zemli vlaşcoe. Scris-amŭ cartea Vlădicii Meale dumilorŭ voastre şase boieri carii sănteţi luaţi pre răvaş[e]le Mării Sale Domnu nostru de Brănduşia Stolniceasa a lu Mihai Stolnicul şi de Ghinea bratŭ

www.dacoromanica.ro

Lupului, anume Preda bivŭ Velŭ Stol. i Curuia Mehedelnicearilŭ i Vlăduţulŭ Po[s]t. Bengesculŭ i Gavrilŭ Peh. i Iovanŭ capt. Glogoveanulŭ i Preda capt. Bologa şi altorŭ înpregĭureani carii veţi fi şi veţi şti ca să adevăraţi pentru Ţigani şi moşii şi alte măruntăi de ale casii ale Părvului Post. denŭ Bărseşti.

Fost-au înpărţitŭ 2 sorori, anu[me] Stana şi Caplea, ce scrie mai susŭ, au nu se-aŭ fostŭ înpărţitŭ. Depre cumŭ veţi adevăra cu sufletele domneavoastră mai pre dereptŭ, aşa să adevăraţi. Deci, de veţi adevăra [că] are dereptŭ, voi să fiţi blagosloviţi, iarŭ, de veţi făţări voi, să fiţi procleţi, afurisiţi, anathema, de Domnulŭ nostru Is. Hs. şi de 318 oteţi ije vă Nichia, aşijderea şi de Vlădicia Mea : cerulŭ, pămăntulŭ să să treacă, fierulŭ, piatra să să topească, iarŭ trupurile voastre să stea netopite, nedezlegate după moarte în veaci. Ačasta vă scriemŭ, întărimŭ, pecetluimŭ ; într'altŭ chipŭ nu va fi.

lun. 11 dni, 7175. (Iscălitura).

(Parafat de el.)

Forme arhaice, ea aceia de «deaca vreme» în loc de „de vreme" (pe la Bistriţa Ardealului se aude : „de una vreme") deosebesc actul, scris poate dincolo de Olt, al lui Constantin-Vodă Şerban (27 Mart 1654) în procesul dintre Necula Stîngăceanu şi egumenul mănăstirii, sus pomenite, Hotărani.

† Mlstieiŭ bjieiu, Io Costandinŭ Şărbanŭ Voevodŭ i gsdnŭ pişetŭ gsvdmi ţie, jupăneas[ă] Caplio, ce ai fostŭ jupăneasă lu Mihai Coms. otŭ Floreşti, şi ţie, Paraschevo otŭ Ciupturoia cătră ačasta vă facŭ înŭ ştire Domnia Mea că înnaintea Domnii Meale venit-au cu jalbă boiarinulŭ Domnii Meale Necula Cliuč. Stăngăčanulŭ, jăluindu-să cumŭ că au fostŭ cumpăratŭ de la Preda Spatarulŭ otŭ Ciupturoaia jumătate de satŭ dinŭ Cĭorobăreani încă în zilele răposatului Mateiŭ-Vodă, iarŭ după aceaia, cândŭ au fostŭ acumŭ, sculatu-s'au egumenulŭ de la mănăstire de la Hotărani în părŭ de au venitŭ în Divanŭ naintea Domnii Meale de s'au părătŭ de faţă şi au scosŭ egumenulŭ cărţi domneşti bătrăne cumŭ că au fostŭ miluitŭ satulŭ Cerbureanii la sfănta mănăstire şi l-au rămasŭ cu judecata Divanului, cumŭ să ţii mănăstirea satulŭ Cerbureanii. Dereptŭ aceaia ţiinduvoi moşiile Predii Spat. toate pre sama voastră, iată că vă scriiu Domnia Mea, în vreame ce veţi vedea ačastă carte a Domnii Meale, iarŭ voi să căutaţi să-i daţi altŭ pentru acelŭ satŭ, să fie de potriva acelui satŭ, cu casă, cu heleşteae şi cu vii, deaca vreame ce nu i-au fostŭ Cĭorobăreanii stătători. Aită jalbă să nu mai vie aici la Domnia Mea, iarŭ voao de o va părea într'altŭ chipŭ cu strămbulŭ, să vie de faţă. I samŭ reč gsdmi. Pisŭ Mart 28 d., vlt. 7162.

www.dacoromanica.ro

Pecete mică cu vulturul ; monogramă. Iscălitura.

Iată, privitor la satul doljean, Cacaleții — al cări nume, cum îmi suggerează d. N. Batzaria, e, de fapt, Scacaleți și înseamnă în slavonă „Lăcuste“—, un hrisov de la Șerban Cantacuzino, care se intitulează «nepot al marelui și prea-bunului, răposatului Io Șărban Basarabă Voevod» (Radu Șerban, tatăl Elinei Cantacuzino). E vorba de nepoții «Murgii» ai lui Murgea, fiii lui Toader, Neagomir și frații, cari au „6 funii de ocină“. Moșia însăși e interesantă, fiindcă supt Mihai Viteazul ea «căzuse pre seama domnească» și Simion Movilă o dăduse lui Pană Vistierul, Grecul, care era să străpungă în lupta de la Brașov pe Moise Székely [1]; de la Pană o iea ginerele, Vasile Vistierul, de la care supt Radu Mihnea, la 1613—4, o răscumpără Murgea. Actul de față înlocuiește, fără să fi fost vre-o contestație, pe cel vechiu, „putrezind acesta“.

Mistiiu bjiiu Io Șerbanŭ Voevodŭ gspdrŭ văsoe zemle ugrovlahiiscoe, vnucŭ velicago i preadobrago pocoinago Io Șăr[banŭ] Basarabă Voevodŭ, davatŭ gsdmi siiŭ povealeniiŭ gsdmi lui Neagomirŭ cu frații lui, fečorii lui Toaderŭ, nepoții Murgii otŭ sudŭ Doljăi, și cu fečorii lorŭ, căți le va da Dumnezău, ca să le fie lorŭ ocină și moșie în satŭ în Ca'aleți, toată partea moșu-său Murgii, cătŭ aŭ avutŭ 6 funii de ocină, dă preste totŭ hotarulŭ, denŭ cămpu, denŭ pădure, denŭ apă cu vaduri de moară și cu grindurile și denŭ silištea satului, denŭ piiatră până în piiatră pre hotarăle ceale bătrăne și pre seamne. Însă denŭ hotarulŭ puțurilorŭ până în hotarulŭ Gîorocului și până în hotarulŭ Roștii, și denŭ hotarulŭ Roștii până în hotarulŭ apelorŭ vii, pre unde săntŭ hotarăle ceale bătrăne. Pentru că ačastă ocină iaste a lorŭ bătrână și dereaptă moșie de la moșu-său Murgea, mai de nainte vreame. Iară, cândŭ au fostŭ înŭ zilele lui Mihai-Vodă, fost-au căzutŭ ačastă ocină pre seama domnească, și au fostŭ pre seama domnească până înŭ zilele lui Simionŭ-Vodă. Deci, cândŭ au fostŭ atuncea, iarŭ Simionŭ-Vodă fost-au dăruitŭ ačastă ocină lu Pană Vistiiariulŭ, și o au ținutŭ Pană Vistiiariulŭ până la moartea lui, carŭ după moartea lui au rămasŭ pre seama gineri-său lu Vasilie Vistiiariulŭ. Deci, cândŭ au fostŭ în zilele Radului-Vodă snă Mihnil-Vodă, nepotulŭ lu Alexandru-Vodă, iară Murgea, moșulŭ lu Neagomirŭ, elŭ au fostŭ mersu la Vasilie Vistiiariulŭ de ș'aŭ răscumpăratŭ ačastă ocină ce scrie mai susŭ, cu bani, de au rămasŭ iară pre seama lui, precumŭ au fostŭ și mai denainte

[1] Un act de curînd căpătat de Academie (15 Mart 7120), pomenește pe Pană și pe o rudă a lui „din Țara Grecească“, purtînd păgînul nume de Haida.

www.dacoromanica.ro

vreame, precumŭ amŭ văzutŭ Domniia Mea şi cartea Radului-Vodă Mihnea, lt. 7122, la mâna lu Neagomirŭ nepotulŭ Murgii, şi de atunce încoace totŭ o au ţinutŭ cu paace moşu-săŭ Murgea şi tată-săŭ şi elŭ cu fraţii lui până acumŭ. Deci, învechindu-să cartea Radului-Vodă Mihnea de moşie, şi putrezindŭ, şi viindu la Domnia Mea ca să ş'o înoiască şi să ş'o întărească cumŭ să-şi ţie moşiia cu pace precumŭ o au ţinutŭ, deci, văzândŭ Domnia Mea cartea Radului-Vodă Mihnea, Domnia Mea încă amŭ daatŭ ăcastă carte a Domnii Meale lui Neagomirŭ cu fraţii lui, feĉorii lui Toaderŭ, nepoţii Murgii otŭ Cacaleţi ca să aibă a-şi ţinerea a lorŭ ocină denŭ Cacaleţi, precumŭ iaste mai susŭ zisŭ, cu bună pace, să le fie moşie stătătoare lorŭ şi feĉorilorŭ şi nepoţilorŭ în veacŭ. Ine ocogojde nepocoleabim, sej ubo sfeaditaliem gsdmi panŭ Barbulŭ Milesculŭ Velŭ Banŭ i panŭ Badea Băleanulŭ Velŭ Dvornicu i panŭ Barbulŭ Bădeanulŭ Velŭ Log. i panŭ Costandin Brâncoveanulŭ Velŭ. Spăt. i Cărstea Velŭ Vistiiarŭ i Ghincea Velŭ Cluceri i Cărstea Velŭ Postelnicŭ i Papa Buicesculŭ Velŭ Păharnecŭ i Alexandru Velŭ Stolnicŭ i Şărbanŭ Velŭ Comisŭ i Mihalcea Velŭ Slugearŭ i Stroe Velŭ Pitarŭ. I is. Şărbanŭ vt. Logft. I napesahŭ azŭ Radulŭ Logft. otŭ vă na stolŭ gradŭ u Bucureşti. Pisŭ Dechemvrie 4 dni, văleatŭ 7194.

Io Şerbanŭ Voevoda.

(Monogram. Pecete peste hîrtie cu mătasă roşie).

Şerbanŭ vt. logtf. poĉtenŭ

Se pare însă că oamenii nu se credeau asiguraţi cu atîta: acest Neagomir, cu vechiul nume slavon, şi fiii lui, Hamza (Amza), Iacov şi Istratie, „părtaşi de ocină" în acest sat. Ei simt nevoia de-a avea şi întărirea hotarului, şi pentru aceia se recurge la boieri adeveritori, de la «Scaunul Craiovei», în numărul, obişnuit, de şase, cari întreabă pe «megiaşi» sau „împrejureani" în ce priveşte despărţirea de alte grupe sau „plase", ca a Mirceştilor.

Fixarea însăşi a hotarelor oferă interes, cu «calea Roştii» în loc de «Rojiştii», cum se spune aiurea, „calea Strîmbei", a „Giurii", cu «pietrele», cu „fierul" şi «copacii»: „copaciul cel gîrbov", „copaciul cel mare", „copaciul cu crucea", «copaciul curat», «perii Agăi», cu „grindurile" (al «Suharnii», cel gol), cu «vadurile» (al Blojdii) cu „mejdinile", „podinile" şi „răscrucelile locurilor", cu „măgurile", cu aşa-numiţii cuci: («cucul Ţiganului»), cu viile care au „matcă", cu «posăzile», („gura posăzii"), cu „lacul ciumii", cu „jahurile", cu „cornul pământului", cu „Zănogiţa", (din Zănoaga), cu „Alba în deal în piatră".

Nu mai puţin interesant e neobişnuitul adaus de jos, făcut după cererea egumenului de la Hurezi, scris aici „Uiezi" (şi

www.dacoromanica.ro

numele călugărului e Ionă, nu Ion), arătîndu-se de cei doisprezece boieri hotarnici unde au pus pietrele cele noi.

Milstieiu bjieiu Io Costandinŭ Basarabŭ Voevodŭ i gsprŭ văsoe zemle ungrovlhiascoe davatŭ gsvdmi siiu poveleniiu gsvdmi lui Neagomirŭ fečorulŭ lu Toaderŭ, nepotulŭ Murgii otŭ Cacaleţi cu nepoţii lui şi lui Iacovŭ cu frate-său Istratie, fečorulŭ lui Hamza, şi cu părtaşii lor de ocină denŭ Cacaleţi şi cu fečorii lorŭ ce le va da Dumnezeu ca să le fie lorŭ ocină înŭ satŭ înŭ Cacaleţi, otŭ sudŭ Doljiiŭ, toată partea moşu-său Murgii cătă au avutŭ, denŭ cămpŭ, denŭ pădure, denŭ apă, cu vaduri de moară şi cu heleşteae şi denŭ siliştea satului şi cu viile şi cu totŭ venitulŭ ce va fi, de preste totŭ hotarulŭ, pentru că iaste a lorŭ bătrănă şi direaptă ocină de la moşu-săŭ Murgea, încă mai denainte vreame, şi totŭ o au ţinutŭ cu bună paace. Iarŭ după aceia, cănd au fostŭ acumŭ înŭ zilile Domnii Meale, fiindu-le peritŭ cărţile ceale bătrăne de moşie şi ocolnica moşii, ei ş'au luat şase boieri de la Scaunulŭ Craiovei înpreună cu alalţi megiiaşi de prenŭ satele care să hotărăscŭ înŭ moşie cu dănşii, de au căutatŭ pietrile şi seamnele hotarului ceale bătrăne de cătră plasa Mirceştilorŭ şi de cătră alalţi de cătră toţi, şi le-au aflatŭ şi le-au adevăratŭ cu toţi înprejureanii, toate seamnele moşiii, precumŭ scrie înŭ josŭ anume: denŭ susŭ de spre Tudosie înŭ piiatra denŭ vale şi la dealŭ pre obraţii locurilorŭ şi prenŭ capulŭ viii lui Tudosie înŭ copaciŭ. De acolo dreptŭ la vale înŭ calea Roştii, înŭ copăculŭ celŭ gărbovŭ şi mejdina la vale pre înŭ răscručala locurilorŭ înŭ grindulŭ Suhărnii înŭ groapă, unde să hotăraşte cu Roştea. De-aciia grindulŭ înŭ josŭ pre drumŭ pănă înŭ răscruce, denŭ răscruce înŭ josŭ înŭ copaciulŭ cu crucea, unde să hotăraşte cu apele vii, şi denŭ copaciulŭ cu crucea înŭ josŭ, înŭ grindulŭ golŭ, înŭ fierŭ, de acolo înŭ josŭ, înŭ copaciulŭ curatŭ, denŭ copaciulŭ curatŭ înŭ josŭ înŭ Băşăcuţă, înŭ cuculŭ Ţiganului, denŭ Băşăcuţă înŭ josŭ, înŭ măgura posăzii înŭ cuci, denŭ măgură la vale dreptŭ înŭ hotarulŭ Mutii, denŭ hotarulŭ mutei mejdina la vale prenŭ răscručala locurilor, pănă înŭ matca viii, unde să înpreună cu Mirceştii. De-aciia matca înŭ susŭ pănă înŭ vadulŭ Blojdii, denŭ Blojda la dealŭ spre miiază-noapte, înŭ piiatra denŭ siliştе, denŭ piiatră înŭ cucŭ, de-aciia drumulŭ la dealŭ pănă înŭ perii Agăi, pre drumŭ, înŭ lăculŭ Cumei, şi iarŭ (?) drumulŭ la dealŭ pănă înŭ capetele jahurilorŭ de la dealŭ. De-acii poteca înŭ josŭ pre padiaă pănă înŭ măgura mare, unde să hotăraşte cu apele vii. De-acii mejdina la dealŭ pănă la răscručala locurilorŭ, pănă înŭ copaciulŭ celŭ mare, înŭ cornulŭ pămăntului (?), unde să hotăraşte cu Tărnava. De-aciia înŭ susŭ înŭ cucŭ, şi iarŭ înŭ susŭ înŭ fierŭ. Denŭ fierŭ iarŭ înŭ susŭ pre mejdina, lăsă (?) prenŭ răscručala locurilorŭ pănă înŭ calea Strămbei înŭ mejdină, unde

www.dacoromanica.ro

să hotăraşte cu Zănogiţa. De-acii înŭ mejdina la vale, până înŭ calea Giurii. De-aci calea înŭ susŭ până înŭ ha... Jora, unde să înpreună cu Mirceştii. De-acii pre cale la vale, prenŭ mijlocŭlŭ viii lui Hamza pre drum. De-acii drumulŭ la vale până la Alba îmi dealŭ înŭ piiatră, denŭ piiatră la dealŭ, înŭ piiatra denŭ vale, denŭ piiatra denŭ vale înŭ matca apei; decii matca înŭ susŭ până înŭ piiatra denŭ vale, de spre Tudosie. Precumŭ amŭ văzutŭ Domnia Mea şi cartea acelorŭ 6 boiari adevărători şi scrisorile megiiaşilorŭ denŭ prejurulŭ aceştii moşii, cu toate seamnele, cumŭ scriu mai susŭ, la mâna lui Neagomirŭ cu nepoţii lui şi a lui Iacovŭ cu frate-săŭ Istratie. Dereptu aceaia amŭ datŭ Domniia Mea ačastă carte a Domnii Meale lui Neagomirŭ, fečorulŭ luĭ Toaderŭ, nepotulŭ Murgii denŭ Cacaleţi, şi nepoţilorŭ lui şi lui Iacovŭ cu frate-săŭ Istratie, fečorii lu Hamza, şi cu părtaşii lorŭ de ocină ca să aibă a-şi ţinearea (*prelungit pentru spaţiu*) şi a stăpăniria ačastă moşie a lorŭ denŭ Cacaleţi precumŭ o au ţinutŭ şi mai denainte vreame, pre seamnele hotarului ce scriu mai susŭ, cu bună pace, să le fie moşie stătătoare, lorŭ şi fečorilorŭ şi nepoţilorŭ, strănepoţilorŭ ohabnică înŭ veačŭ. Ine ocogide nepocoleabimŭ porezmo gsvdmi, sej uboi svedeataliiu postaolenemŭ gsvdmi: panŭ Ventilă Corbeanulŭ Velŭ Banŭ, i Alixandru Velŭ. Vor., i Diiculŭ Velŭ Log. i Mihaiu Cantacozino Velŭ Com. i Costandinŭ Ciorogărleanulŭ Velŭ Vist. i Costandinŭ Ştirbeaiu Velŭ Cluč. i Dimitraşco Caramanlăulŭ Vel Post. i Cornea Brăiloiulŭ Velŭ Păh. i (*alb*) Velŭ Stolnicŭ i Şărbanŭ Cantacozino Velŭ Com. i Costandinŭ Ciorogărleanulŭ Velŭ Sluj., i Mihalcea Căndesculŭ Velŭ Pitarŭ. Pisŭ Şărbanŭ vt. log. I napisah azŭ Costandinŭ Mihalovici logofătulŭ Conţesculŭ vă na stolu gradŭ bucureşti scom, msţa Noemvrie 1 dni vlt. 7201.

(Monogramă mare, pecete pusă cu mătasă roşie închis.)

Io Costandinŭ Voevodŭ.

(Jos:) Aceste pietri de spre hotarulŭ luĭ Tudosie dinŭ Giorocŭ şi cum să scrie înŭ cartea Cacaleţilorŭ cea ocolnică, ce să scrie numai seamnele, le pusemŭ în urma cărţei, cândŭ venise părintele egumenulŭ Iona de la sfânta mănăstire de la Urezi, cu porâncă domnească şi cu portarŭ domnescŭ, cândŭ lt. 7207, de ne-aŭ strânsŭ 12 boiari hotarnici de amŭ alesŭ moşia mănăstirii dinŭ Giorocŭ şi o 'm înpietritŭ şi amŭ înpietritŭ Giorocul de către alalte sate şi de către Cacaleţi. Atuncea amŭ pusŭ aceaste 3 pietri prinŭ seamnele carele să cetescŭ înŭ cartea Cacaleţălor cea ocolnică, înŭ capulŭ vii lui Tudosie, la copač, amŭ pusŭ piatră, dicia (*sic*) în valea Rojiştii la copač[ulŭ] gărbovŭ amŭ pusŭ piatră, dicia înŭ grindulŭ Suhărnii înŭ groapă, înŭ cornulŭ pământului, unde să înpreună cu Rojiştea, amŭ pusŭ piatră, dicia nescriindu-să aceaste 3 pietri în ăastă carte, dicii noi, ceşti 12 boiari, iată că le sămnămŭ înŭ poala cărţăi.

Şărbanŭ vt. logft. prčt.

www.dacoromanica.ro

Răvaşele Banilor Craiovei sînt rare. Unul de la Cornea Brăiloiu, din 7 Septembre 1699, se ocupă de cererea nepoţilor, aşezaţi la Craiova, ai popei Lupul pentru moşia de la Ciutureşti, «o jumătate de funie». Se dau boieri adevărători, între cari iuzbaşi ostăşeşti, «la mijlocul lui», pentru a-i judeca. Apare şi un Petco din Craiova.

† Cornea Velŭ Banŭ scris-amŭ cartea noastră dumneavoastră boiari, anume Ionŭ iuzŭ-başă dinŭ Podbaniţa i Crăčun dinŭ Fuşteşti, Vlaiculŭ otŭ Prijoi dinŭ Ciutureşti i (Istratie Cacavela otŭ Craiova; *(ştersŭ)* Vasile iuzŭ, cari sănteţi luaţi de Matei şi de fratesău Ionŭ, fečori lu Iovanŭ, nepoţăi lui Petco, şi de Iosofŭ diiaconulŭ şi de frate-său Antonie şi cu nepoţii lui, Defta—*(alb)* otŭ Craiova, nepoţăi ai popei Lupulŭ, dămu-vă înŭ ştire că aici înnainte noastră au avutŭ întrebăčune de faţă, zicăndŭ Matei şi cu frate-său Ionŭ cumŭ că au moşie de cumpărătoare înŭ hotarulŭ Ciutureştilorŭ, de cumpărătură de la Negrita, fata Predii, nepoata Bondrii, iarŭ Iosofŭ diiaconulŭ şi cu frate-său Antonie şi cu nepoţii lorŭ Defta aşa zisără cumŭ că acea jumătate de funie denŭ Ciutureşti iaste dată de danle de Ionŭ Bondrea. Deci iată că v'amŭ datŭ pe dumneavoastră la mijloculŭ lorŭ, ci să căutaţi să vă străngeţi toţi la unŭ locŭ, şi să vie şi ei cu toţi de faţă, să le luaţi seaama pe cărţŭ şi pe zapise, şi să dovediţi acea jumătate de funie iaste cumpărătoare bună lu Matei şi frăţăne-său Ionŭ au un, ci iaste datŭ danie lu Iosofŭ diiaconulŭ şi frăţăne-său Antonie, cu nepoţăi lorŭ, şi după adeverinţă şi tocmeală ci le veţi face, să li daţi şi scrisori la mănile lorŭ, ca să nu mai aibă gălčavă întrunŭ (*sic*) dănşăi. Ačasta vă scriemŭ.

Săpt. 7 dni, lt. 7207.
Cornea Vel Banŭ

Raport din 7 Septembre 7208 al celor patru boieri pentru funia «lui Ionŭ Bondrea şi frăţine-său Predii, tatăl Negritei», dată «popei Lupului, moşulŭ lui Iosăfŭ diiaconulŭ». Vînzare luĭ «Petco denŭ Craiova, cu ştirea tuturorŭ moşnanilorŭ de-acolo dinŭ satŭ». «Văzumŭ şi zapisulŭ de vănzare.» «Dar amŭ aflatŭ cu ale noastre suflete a fi mai cu dereptate.»

Datini vechi se păstrează în această lume mai răzleaţă. Le aflăm in acte craiovene.

Astfel în cel de la 1781, care, dînd şi ştire despre «uliţa cea mare, unde să vinde peştele», menţionează o încercare de «înfrăţire» pe un număr de stînjeni.

21 Ianuar 1781. «Barbu ciobanu cărămizariulŭ, de la satulŭ Muschii» («Tudorŭ Cacavela, nepotŭ unchiaşului Vasiliia Ca-

www.dacoromanica.ro

cavela», «popa Radu, protopopŭ otŭ Craiova, marturi») vinde o moşie lui Filaret, episcop de Rîmnic. «Au voitŭ a mă înfrăţi pe mine cu dănşii pe aceşti 157 stănj.» Schimb cu «unŭ locŭ de prăvălie alŭ sfinti episcopii, ce iaste înŭ Craiova, înŭ uliţa cea mare, unde să vinde peştele».

O alta are ca marturi pe «arhimandritŭ şi egumenŭ a Şăgărci Miletie», «Ioanŭ prinŭ staroste».

Afacerile preotului Vlad din Craiova, proprietar la satul Muschii, încep în acelaş an; e vorba de un împrumut cu 4 bani la leu pe lună, de o vînzare pe «leiţe». O cerere de întoarcere a banilor e răspinsă pentru motivul că au trecut şaisprezece ani

4 Iulie 1781. Proces între «Voichiţa văduva» şi «Ionŭ, fecorulŭ popei lui Anghelŭ de aici denŭ Craiova», de o parte, şi «popa Vladu, totŭ de aici», de alta, pentru moşie „înŭ hotarulŭ Mischii". Se arată şi un «catastişălŭ» al preotului. Se vede o vînzare, «stănjănu căte o leiţă». Un împrumut pentru «treba moşii». „Tl. 5 cu dobăndă la lună de leu bani 4, cu sorocŭ până într'o lună" (pe la 1750). «Cerea ca cu întoarcere de bani să lipsască pe numitu preotŭ dinŭ stăpănire, zicăndŭ şi ăcasta că, atunci căndŭ au răscumpăratŭ popa Vladu acei stănj. 27, n'au fostŭ prinŭ ştirea lorŭ... Fără de cale le iaste cererea a întoarce bani preotului peste 14 ani trecuţi... De nu-şi primisă toţi banii vănzări, trebuia de atunci să fie căutatŭ... Cu cătŭ mai vărtosŭ că ei s'aŭ aflatŭ totŭ cu toţii şăzători la unŭ locŭ şi niciodată judecată n'au mai căutatŭ.»

Preotul e silit în acel an de nepoatele închise pentru datorie, în lipsa tatălui, fugit, să cumpere o bucată de moşie, cu toate că fratele nu-i e de faţă: episcopul, chemat să judece, iea această hotărîre.

4 Ianuar 1781. «Dumitrana, Mariia, Ivana, Dumitra, feate lui Stoica Bujea, împreună cu mama nostră Zamfira», dau zapis «la măna unchiului nostru popa Vladu, ce iaste frate cu tatălŭ nostru, că, încăpăndŭ tatălŭ nostru în datorie şi spărindu-se de datorie, au fugitŭ şi, lăsandu-ne pe noi fără de nicio chivernisală şi în vreamea de iarnă, acei datornici au închisŭ pe muma noastră Zamfira la dumnealui polcv., şi, văzăndŭ că piere la închisoare şi neavăndŭ cu ce plăti, nici tatălŭ nostru nu mai vine, şi avăndŭ tatălŭ nostru împreună cu unchiu nostru popa Vladu o parte la moşia părintească la Mischiu, stănj. 20 şi unŭ sfert", ele oferă partea tatălui, lui Vlad. El, «nefiindŭ tatălŭ nostru faţă, nu vrea să o cumpere». «Noi, văzăndŭ că vo[mŭ] să perimŭ la închisoare, amŭ jăluitŭ la Preaosfinţiia Sa părintele episcopu ca ori să o cumpere sau să ne dea iscălitură să o vindemŭ la

www.dacoromanica.ro

altă parte. Sfinţia Sa, văzându, la altă parte nu s'au înduratu a ne volnici să o vindemu, ci de la judecată i s'au datu să o cumpere, şi, nefiindu obrazu parte bisericăscă faţă, ce să voru iscăli marturii.» Pun degetele.

Un cizmar craioveanpretindea la 1792 că are dreptul de a opri, ca vecin, vînzarea unei case până va avea el bani. Judecata-i răspinge cererea; cine n'are să dea bani fără zăbavă, acela pierde dreptul de protimisis:

1-iu August 1792. «Dinu Cojocaru, înpreună cu soţiia mia Mariia», vînd lui «jupănu Pavelu Sticlaru» «o prăvălie înu tărgu pă locu sfăntului [s]chitului Bodeştii, care locu este cu chirie pe anu tl. 12..., dreptu tl. 700..., însă care prăvălie iaste alături cu jupăn Văčco cizmaru şi cu Pătru Boiangiu în faţă, iaru dinu dosu până înu locu Bădicăi, cu uličoara jumătate între Văcico cizmaru». Pun degetele.

Marturi: «Văčco cizmariulu», «Pătru diiacu», «Oprea sinu popa Dumitru», «Iane Rădulea», «Neagoe brat Dicu, soru-mia Măriia», «Bunea Pitariu». Scrie «eu Vasile logofătu».

24 August 1792. «Ačastă prăvălie neavându Dinu Cojocariu bani ca [să] o facă, l-amu înprumutatu eu cu fl. 212 şi, neavându bani nici să o isprăvească nici să să plătească de mine, au datu rugăciune la toate rudele lui şi la vecini, şi nimini nu s'au aflatu, nici să dea bani să isprăvească prăvăliia, nici să să plătească de mine, făr de s'au aflat» nişte stînjeni, pe cari-i dă pentru o parte, zapis pentru alta. Apoi dă şi nişte vii.

28 August 1792. «De la departamentu judecătorii de patru.» Cercetează «pentru Văčco cizmariulu, ce să vecineaşte cu ačastă prăvălie ce au cumpărat-o numitu Pavelu Cibucciu de la acelu Dinulu Cojocaru, arătându că nu va să-i numere acei tl. 700 de mai susu numiţi, nici să iscălească zapisulu.» «S'au întrebat şi Văčco cizmariulu, de vreame că să vecineaşte cu ačastă prăvălie, pentru ce nu iscăleaşte zapisulu sau să numere bani, şi zisă că acumu nu are bani să-i dea, aflându-să omu săracu, iaru cu vreamea şi cu soroace îi va face de-i va da. De unde să cunoaşte, aşa îi este cererea, dă vreame că nu-i numără bani acumu, ca unu ce nu are protimisisu şi după cuprinderea ponturilorŭ de protimisisu ce este în pravilničasca condică, de care însuşi Văčco cizmariulu, cunoscându-şi dreptu, de a sa bună voe primi de au şi iscălitu zapisulu acesta.»

25 Ianuar 1793. Întărire de «Ştefan Prăşc v., bivu Velu Dvornicu, Caimacamu Craiovi» [1].

www.dacoromanica.ro

Iată şi un act craiovean pentru export de vite, la 1799:

Sudŭ Dolji, oraşu Craiovi; 99,
Ghenr. 26.

Pla. popa Dumitru dă la biserica Târgu-dă-afară, condica domnească, pă cinci vite mari şi una mică, însă bou murgu şi unŭ bou roşu şi unŭ bou vănăt şi unŭ bou galbenŭ, unŭ mănzŭ (?) vănătu şi unŭ calŭ murgŭ. Valŭ să n'aibă.

(Pecete roşie, indistinctă.)

Plîngerea din 1797 a unui isprăvnicel, izgonit pentru că tăiase copaci de la stăpîn, în sama, pretinde el, a lefii neplătite, are o valoare de formă şi una de psihologie rurală.

Către «biv Vel Post.» plîngerea lui «Matei de la Dobriceni sudŭ Vălč[a]». Cere judecată «cu demnealuĭ po[lco]v[ni]č[elŭ] Costandinŭ Portărescu, că eu mă aflu cu şederea mea pă moşiia Brătăşanului şi, de săntŭ acumŭ 16 ani m'au pusŭ numitu maĭ susŭ boieri isprăvnicelŭ pă moşiia dumnealui pentru cele trebuinčoasă ale moşii, unde amŭ fostŭ următori poruncii dumnealui, slujindŭ cu dreptate la toate după porunca dumnealui, până, de săntŭ doi ani, sculându-să nişte oameni fără de lege cu pără neadevărată cumŭ că eu aşŭ fi tăiatŭ 200 de copaci după moşiia dumnealui şi dintr'acea pără neadevărată m'au lipsitŭ pă mine şi au pusŭ pe unulŭ dintr'acei părăşi, făcândŭ cerere numitu boeri să-i plătescu copacii. Şi i-amŭ arătatŭ dumnealui cumŭ că amŭ tăiatŭ numai 31 de copaci, avândŭ trebuinţă, dară şi eu avândŭ să iau de la dumnealui care cu deosăbită foae voi arăta, însă după dijma moşii, zăčuiala mea, care nu s'au luatŭ de dumnealui, amŭ cutezatŭ de amŭ tăiatŭ copaci ce să numescŭ, avându-mă slujindu-i de multă vreme nescutitŭ de birŭ şi fără de simbrie, darŭ dumnealuĭ, neodihnitŭ fiindŭ, aŭ jăluitŭ Divanulu. Şi, fiindŭ orănduiţi la dumnealorŭ boierii judecători de patru, ne-amŭ judecatŭ, şi au găsitŭ cu cale boierii judecători de s'au orănduitŭ dumnalui căpt. Matei Dobriceanu de au mersu de au făcutŭ şi alegere, şi nu săntŭ odihnitŭ, fiindu-că se, rudeşte cu dumnealui, şi, de cândŭ au făcutŭ acea alegere, săntŭ doi ani şi până acumŭ nu m'au mai supăratŭ, iarŭ acumŭ văzui că iarŭ au jăluitŭ Divanului, făcândŭ cerere să-i plătescŭ copacii ce să numescŭ maĭ susŭ. De care eu, văzândŭ acestŭ feli, amŭ năzuitŭ la mare mila dumitale, să fiu scosŭ la cinst. Divanŭ, să-mi aflu dreptatea înŭ fericite zilele dumitale, să mi să înplinească şi mie zăčuiala la ce este la dumnealui, şi pentru copacii carii ştiu înŭ frica lui Dumnezău că i-amŭ tăiatŭ, să-i plătescu cu cătŭ să va hotără de cătr[e] cinst. Divanŭ. Iarŭ pentru cei ce săntŭ năpăstuiţi, să încredinţăzi cinst. Divanŭ cei ce m'au arătatŭ cu sufletulŭ lorŭ că eu amŭ tăiatŭ acei copaci; atunci cumŭ să va găsi cu cale de

www.dacoromanica.ro

către cinst. Divanŭ sântŭ mulţomitŭ că va fi cu păcatŭ să mă năpăstuiască. Şi ce va fi mila dumitale.

21 Mart 1797.

Ordin de la «Ianculŭ Carageà», caimacam al Craiovei.

Şi vom încheia cu expunerea amănunţită, plină de consideraţii juridice, o adevărată pledoarie scrisă, a preotului Dumitrache din Craiova, căruia i se disputa de două femei mica avere lăsată de o mătuşă, care, la sfîrşit, călugăriţă, cerşia pe la uşile oamenilor. E o bucată de stil, care merită a fi cunoscută. Preotul e un precursor al avocatului în secolul care începea.

1814. «Popa Dumitrache dă aici denŭ Craiova» se plînge de «Mariia şi Ancuţa, fetele unii Păuna dă aici, ce au murit, că fără dă nici[un] cuvîntŭ alŭ dreptăţii s'au pusŭ înŭ spinarea mea ca o sală. căutăndŭ sa intre cu mine şi iale părtaşe într'unŭ petecŭ dă locŭ ce me-au lăsatŭ mie prinŭ diată răposata mătuşe-mea Magdaiina monahiia ca să-i cautŭ sufletulŭ cu pomeniri, sărindaru şi altele. Însă prinŭ jalba ce au datŭ numitele pentru mine arată şi bazne, că mi-aŭ rămasŭ dă la mătuşe-mea bani gata i o vie şi alte lucruri şi pă dănsăle nu le-amŭ «înpărtăşitŭ». La judecată, «dumnealorŭ, nu ştiu: ori că n'au înţelesŭ pricina cumŭ este sau pă dinregŭ au vrutŭ să mă adichisească, căci niciun cuvînt dă ale mele nu au ţinutŭ în seamă».

Pretinzîndu-se rude egale, judecata «cu multă poliloghie me-au întunecatŭ dreptatea mea, îndatorăndu-mă la jurămăntŭ pă minčunile lorŭ. Iarŭ pricina este 'ntr'acestŭ chipŭ, pentru care mă rogŭ cu zmerenie, cinstiţi boieri, să ascultaţi.

«Unŭ popa Gheorghe, ce aŭ fostŭ frate cu Păuna, mama acestor fămei, au tinutŭ întru casătorie pa Magdalina mătuşă-mea, adecă sora mumii mele. Amăndoi aceşti dă Dumnezeu înpreunaţi au făcutŭ şapte fete, şi, murindŭ popa Gheorghe, după dănsulŭ au muritŭ şi şase fete, şi, rămaindŭ numai mătuşe-mea cu o fată anume Preda, şi văzăndu-se mătuşe-mea dintr'atîţa copii numai cu o faţă, au luat-o înŭ casă şi pă cumnată-sa Păuna, adecă muma acestor fămei, şi dă pomană au înzestrat-o şi au măritat-o, dăndu-o la casa ei. După trecere dă multă vreme, murindŭ şi vară-mea, înŭ vărstă fiindŭ peste 40 de ani, au rămasŭ mătuşe-mea singură, care avîndŭ viaţă multă şi nerămăindu-i altceva şŭ dă la popa Gheorghe, soţulŭ său, decătŭ numai puţintică vie la Vălsăneşti, şi acestu petecŭ dă locŭ cu o căşčoară pă dănsulŭ (căci celălaltŭ locŭ, îlŭ văndusă soţulŭ său, fiindŭ înŭ viaţă, la răpt. tătălŭ mieŭ), acea viişoară au văndut-o. avîndŭ stinahorie dă cheltuială ; erea să vînză şi acestŭ puţintelŭ locŭ, fiindŭ-că şi zestrea ei toată s'au prăpăditŭ, într'atăta îndelungare dă vreme. Darŭ, socotindu-să că nu are cu ce să-şi comînde sufletulŭ s'au lăsatŭ şi, ca o călugăriţă ce erea, trăia cu milostenie dă la cei

www.dacoromanica.ro

ce o miluia. Deci, la lt. 1797, dă sântu acumu 17 ani, zicându-mi mie să-mi dea locului cu casa ce şădu într'însa şi cu altă căşcioară ce rămăsăsă dă la vară-mea, şi eu să fiu îndatoratu a-i fi epitropu să-i portu grija pentru sufletu, nu amu vrutu să priimescu, căci mătuşe-mea avea doi fraţi cari trăia, şi ca unoru mai dă aproape clironomi dăcătu mine le-amu zisu să ia asupră-le ăcastă grijă şi să stăpănească avutu surori lorŭ. Şi nici ei n'au priimitu, iaru beata mătuşe-mea, tot stându dă mine, amu priimitu, şi prinu diiata ce me-au lăsatu mă însărcinează cu ăcasta grijă: împărtăşindu dă ceia ce bine au avutu şi pă rudenii, adică pă fraţi, m'au însărcinatu dă amu datu şi o maniţă *(sic)* dă pomană Ancuţii dă mai susu numită Şi, cu toate că mătuşe-mea din ceia ce i-au datu mîna au ajutatu dă pomană pă soru-sa Mariia la măritişulu ei, darŭ şi eu după moartea răposatii, fiindu-că le ştiiamu sărace, nu numai trei velinţe, ce să numescu înu diiată, le-amu datu lorŭ, ci şi toate mărunţişurile casii, iarŭ eu dinu agonisita ce mi-au datu Dumnezeu m'amu silitu dă amu făcutu cheltuială, atâtu la îngropare, cătu şi la toate căte mă însărcinează prinu diiată, cheltuindu mulţi bani. Toate acestea căte arată mai susu le-amu provalisitu dumnealorŭ judecătorilorŭ ai depertamentului, le-amu arătatu şi că nu au treabă numitele mai susu cu multu puţinu avutulu popii Gheorghe, căci, şi da au fostu frate cu muma loru, darŭ pă averea lui au rămasu mătuşe-mea stăpână cu puterea vărsnicii copiilorŭ; şi locu n'au prinsu zisele mele, cu cuvîntu că zapisulu popii lui Gheorghe dă vănzare locului la tătă-meu *(sic)* este mincinosu făcutu dă mine, căci, dă ar fi adăvăratu, arŭ pomeni mătuşe-mea dă dănsulu prinu diiata sa.

Prea-cinstite Divanu, ăcastă vînzare a locului este dă 57 dă ani, adecă cu patruzăci dă ani înnainte dieţii mătuşe-mea; locului căndu s'au cumpăratu dă tată-mieu, eu amu fostu copilu micu, amu pomenitu şi pă tată-mieu stăpânindu-lu nesupăratu dă nimini, şi cumu să poate una ca ăcasta a să crede, să facu eu zapisu mincinosu, căci nu umblu sa iau locului acumu înu stăpînire, ci este dinu vechime înu stăpânirea tătăni-mieu? Şi, dă aru fi zapisulu mincinosu, ce nevoe aşu avea să-lu scotu dă faţă, înu vreme ce, nu numai stăpânirea veche este mai bună decâtu unu zapisu, darŭ, şi chear necumpăratu dă arŭ fi locului dă tată-mieu, mă rogu să să ia dă către dumv. seama că pe popa Gheorghe trebue să-lu clironomisească rudele soţii lui, adecă eu, că mi să cade, iarŭ nu nepoţii luĭ dă soră? Cu cătu mai vărtosu că eu stăpânescu şi cu diiată adăvărată, care diiată, măcarŭ că o facu boerii judecători că este rea, cu cuvântu ce au zisu că nu pomeneşte într'însa dă vînzarea locului, darŭ mie mi să pare că este prea bună, căci, 40 dă ani fiindu trecuţi dă la vănzarea locului până la facerea dieţii, şi nicio prigonire neştiindu între nimini, ci stăpânire neclintită, socotească-să înţălepcunea dumv. dă îi mai venea mă-

www.dacoromanica.ro

tuşe-mea înŭ minte să numească şi ačasta. Zic dumlorŭ boerii judecători că n'au înpărtăşitŭ mătuşe-mea pă rudenii dinŭ avutulŭ ei. La ačasta mi să pare ca au dumnealorŭ greşală, căci dănŭ toată sărăciia ei au înpărtăşitŭ pă rude, precumŭ să vede în scrisŭ, şi osăbitŭ le-amŭ arătatŭ că, atătŭ pă Păuna, muma acestora, au înzestrat-o mătuşe-mea dinŭ casa ei, după moartea bărbatu-său, cătŭ şi pă Mariia au ajutat-o la măritişu ei cu ce i-au datŭ mîna. Diiata este adăvărată, fiindcă şi celŭ ce au scris-o trăeşte şi este om cinstitŭ, iarŭ că aŭ rămasŭ cusurŭ dă nu s'au adeveritŭ dă arhereu iocului după pravilă, părere amŭ iarăşŭ că nu este nicio minune, pentru că şi înŭ zioa dă astăzi văzŭ multe dieţi neadăvărate dă arhiereu, cu cătŭ mai vărtoşŭ ačasta dă au avutŭ halŭ să să adevereze dă arhereŭ, fiindŭ într'însa arătate neşte bagateluri. Înŭ care diiată este iscălitŭ martorŭ şi unŭ diiaconŭ Dumitru, unchiulŭ mai susŭ numitelorŭ, celŭ ce au ţinutŭ întru căsătorie pă altă sorŭ a popii lui Gheorghe. Dă arŭ fi ştiutŭ acela vre unŭ avutŭ rămasŭ alŭ mătuşe-mea sau dă la popa Gheorghe, cumnatu-său, ori dă ştiia că i să cade a lua şi elŭ parte, nu arŭ fi întăritŭ diiata cu iscălitura lui. Au trăitŭ şi Pauna multă vreme înŭ urma morţii mătuşe-mea, şi cuvîntŭ înpotrivitorŭ dinŭ gura eĭ n'au scosŭ, iară acumŭ ce păcatŭ au căzutŭ asupră-mi nu ştiŭ. Mă rogŭ cinst. dumv. să să asculte cu luare aminte apelaţiia mea şi să mi să rădice ačastă năpaste ce au căzutŭ fără dă dreptate asupra capuluĭ mieu, căci dreptulŭ adăvărŭ aşa este precumŭ arătŭ dumv., fără să maĭ zicŭ cuvintele că banii ce au fostŭ ingropaţi în grădina mea au fostŭ dă aĭ mătuşe-mea şi dă ai vară-mea. Neadăvărată pără este, şi ačasta căci, atătŭ bani, cătŭ şi alte lucruri ce-le-amŭ avutŭ îngropate în grădină, au fostŭ dinŭ dreaptă munca mea, după cumŭ ştiu mulţi oameni dănŭ Craiova. Că dănŭ mila lui Dumnezeu neamulŭ mieu n'au fostŭ săracŭ, ci şi moşu meŭ şi tatu-meŭ, cumŭ şi eu, amŭ avutŭ banĭ, şi dinŭ pricina nestatornicii vremilorŭ amŭ păstratŭ îngropaţĭ înŭ pămîntŭ şi amŭ avutŭ la trebuinţa mea dă me-amŭ măritatŭ doă copile după neguţătorĭ dă ispravă, şi amŭ încă o copilă dă măritatŭ şi trei copii, şi Dumnezeŭ mă ştie cumŭ îngrijescŭ şi pentru dănşii dă a nu rămănea înŭ stare proastă. Iară mătuşa-mii saŭ vere-mea, să mă credeţi, cinstiţi boeri, că n'au avutŭ dă unde să le rămîe bani, după cumŭ întreagă pliroforie să va da dumv., atătŭ dănŭ coprinderea dietii, cătŭ şi dinŭ alte dovezi înŭ scrisŭ ce amŭ prinsŭ, care să dă dă faţă scăpătăčunea lorŭ şi lipsa dă bani ce au avutŭ, care ştie şi toată maha[laoa] că umbla mătuşe-mea prinŭ oraşŭ dă cerea milostenie şi să hrănea.»

N. Iorga.

www.dacoromanica.ro

Un călător prin Muntenia

John B. S. Morritt of Rokeby

(1794)

Sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul veacului trecut trebuiesc socotite ca una din epocele cele mai strălucite în istoria literară şi artistică a Angliei.

Elita englesă dintr'acea generaţie era atrasă, mai mult decît oricînd, de clasicism, prin fala Romei şi mai ales prin strălucirea Greciei antice. Această admiraţie fierbinte pentru cultură devenise o adevărată religie, şi tînărul care-şi isprăvia studiile la Universitatea din Oxford sau Cambridge nu-şi socotia educaţia terminată până n'ar fi văzut cu ochii lucrurile care seduseseră imaginaţia tinereţei sale.

Supt influenţa aceluiaşi cult al frumosului, aristocraţia în Anglia, ca şi în toată Europa occidentală, întemeiè atuncea multe din acele colecţii mari de antichităţi, de sculptură şi pictură, dintre care acelea ale ducilor de Portland, Devonshire ş. a. au fost transmise din generaţie în generaţie până în zilele noastre. Într'această elită de oameni rafinaţi şi de colecţionari figurează şi acela al cărui nume l-am înscris aici.

John B. S. Morritt of Rokeby (n. 1772, m. 1843), proprietarul unui frumos castel în Anglia şi prieten intim a lui sir Walter Scott, era să întreprindă şi el o călătorie de studii şi de plăcere la ieşirea sa din Cambridge. Nu alese, ca atîţia alţii (de pildă Hobhouse), drumul pe Mare, ci plecă spre Constantinopol şi Atena prin Imperiul German şi Ungaria, avînd intenţia să-şi urmeze drumul prin Serbia. În Ungaria află însă de nesiguranţa împrejurimilor Belgradului din causa cetelor de tălhari. Îşi schimbă deci drumul, trecînd prin Muntenia. Fiind foarte bogat, luă cu sine un desemnator din Viena; mai era însoţit şi de doi prieteni, Stockdale şi Rondle Wilbraham, şi de doi servitori.

Schiţele făcute de artistul austriac s'au rătăcit, şi sînt probabil distruse. În schimb s'au păstrat până dăunăzi scrisorile de drum trimise de Morritt mamei şi familiei sale. Aceste scrisori rămaseră inaccesibile publicului până la 1914, cînd fură publi-

www.dacoromanica.ro

cate în parte [1]. De atunci originalele au fost aproape toate distruse; ce-a mai rămas din ele se află azi în biblioteca mea, precum şi jurnalul original de drum al lui Morritt, un manuscris in 4⁰ de 205 pagini. Acest jurnal este de o însemnătate deosebită pentru studiul topografiei şi arheologiei Greciei: sper deci că-l voiu putea publica mai tărziu în limba originală engleză. Până atunci cred că notele lăsate de Morritt despre ţara noastră pot merita a fi relatate în prescurtare pe româneşte. Păcat că nu pot reproduce tot de odată un desemn al unei ţerance din regiunea Lugojului, făcut de Morritt pe o contrapagină a jurnalului. Femeia este îmbrăcată cu cămaşă lucrată în fluturi, are brîul roşu, vîlnic «de piele» cu ciucuri în colori, precum ni explică însuşi călătorul; picioarele sînt goale.

La data de 27 Iunie 1794 se află în Banat, ni spune Morritt, un număr mare de soldaţi revoluţionari francesi, făcuţi prisonieri de trupele germane în Flandra cu un an în urmă, Republica francesă fiind atuncea în stare de războiu cu Sfîntul Imperiu german. Banatul era socotit ca o regiune foarte nesănătoasă; la Viena se spunea că de aceia prisonerii fură trimeşi acolo ca să moară mai răpede. Într'adevăr Englesii aflară că, din cinci mii de prisonieri aduşi în Banat, după un an nu mai trăiau decît vre-o şapte sute. Cu toate acestea erau destul de veseli: se plîngeau însă de felul in care erau trataţi de Guvern, dar vorbiau cu recunoştinţă despra locuitorii Timişoarei. Măcar că starea lor materială era proastă, se bucurau de o libertate uimitoare: li se îngăduia chiar a ţinea întruniri politice pentru a desbate diferite chestiuni. Morritt asistă la o asemenea desbatere, în care auzi cu mirare oratori revoluţionari foarte buni.

La Buda se zvonia că Banatul ar fi bîntuit de hoţi. Ajunşi la Timişoara, străinii aflau că regiunea dincolo de Sibiiu ar fi nesigură. Pe tot drumul prin Ardeal şi Muntenia nu văzură însă nici măcar urmă de jafuitori. În Transilvania se spunea că această siguranţă se datoreşte pandurilor, cari stîrpiseră răul cu vre-o trei ani în urmă.

Se vorbia ungureşte la Timişoara, precum şi româneşte, slavoneşte (deci de sigur sîrbeşte) şi ceva nemţeşte.

[1] The letters of John B. S. Morritt of Rokeby, descriptive of journeys in Europe and Asia Minor in the years 1794—1795. Edited by *G. E Marindin*, London (J. Murray) 1914, 8⁰, XII + 319 pp.

www.dacoromanica.ro

Morritt îşi urmă drumul prin Dobra, Deva, Sebeşul Săsesc la Sibiiu. Fu încîntat de frumuseţa locurilor, pe care le descrie. În ziua de 3 Iulie sosi la Sibiiu. Străinii fură bine primiţi de guvernator, generalul Rolle, care-i asigură că drumul spre Bucureşti era foarte sigur şi că nu e nevoie de tălmaci, de oare ce se înţelege pretutindeni limba latină sau nemţească. Găsesc notată o visită la baronul Bruckenthal şi la celecţiunea lui de picturi, din care numai un Tiziano, un Guido, precum şi un Crist de, sau după, van Dyck erau demne de atenţiue. La Sibiiu mai asistară la represintaţia unei trupe nemţeşti la teatru.

Serviciul poştei era pe atuncea mai bine organisat în Muntenia decît în Ungaria şi Ardeal. Aici călătorii erau despoiaţi nerusinat de către şefii de poştă, slujbele fiind date de Guvern la ofiţeri săraci sau la mici nobili unguri.

Ţeranii români făcură o impresie de mare sărăcie. Morritt le găsi sălbateci şi puţin deştepţi.

Plecînd dela Sibiiu, abia dacă întrau călătorii într'o casă, acestea fiind atît de proaste, încît preferau să doarmă în trăsurile lor sau supt copaci. La graniţa ţerii, la Cîineni, de pildă, nu erau decît vre-o zece bordeie de lut. Crîşmele şi hanurile nu erau mai bune: numai o singură odaie, unde stăpînii dormiau împreună cu copiii şi porcii lor. Pretutindeni satele erau la fel, mai sărace decît şi-ar putea închipui cineva. Mai tot pămîntul necultivat sau prost lucrat; numai împrejurul satelor puţin porumb, arături mici ca grădinile. Trebuia cercetat prin tot satul pentru a găsi vre-o găină de cumpărat. Aceste neajunsuri nu împiedecau pe Englesi însă de a se entusiasma de călătoria lor. «Munţii Ţerii-Româneşti n'au părechea lor», spune Morritt, cu dreptate, «decît poate în Stiria sau Alpi.»

Prin Turnul Roşu trăsurile fură trase de boi, drumul fiind prea rău pentru cai. La Cîineni era atunci un ispravnic grec, îmbrăcat chiar grecește, cu ajutorul căruia străinii găsiră opt boi şi doi cai de călărie până la Argeş, după o lungă tocmeală cu ţeranii. Ispravnicii aveau, cum se vede, o putere absolută în satele lor: în tot casul, nu se feriau de a da bătaie pentru a procura cai pentru străini. Cu o poruncă domnească se obţineau cai fără plată, dar cine n'avea un asemenea ordin trebuia să se tocmească cu ţeranii. De şi caii erau iefteni, îi judecă de o calitate inferioară: mai în fiecare zi căzură vre-o doi

www.dacoromanica.ro

sau trei din ei pe drum, şi trebuiau părăsiţi. La poştă aveau totdeauna mult de aşteptat, două sau trei oare, până să se poată procura cai de schimb. Poştele erau zidite ca nişte coşuri mari, sau cîte-odată ca nişte cuşte de găini ridicate pe prispe înalte.

Într'o seară, în apropierea Argeşului, străinii cerură ospitalitate la o curte boierească, nefiind nicio crîşmă în sat. Stăpînul fiind la Bucureşti, fură primiţi de soţie, «Ilina Agaje Kokani» (cocoana Ileana Agoaia). Era aşezată pe un divan, lat de şase picioare şi lung cît odaia, fiind încunjurată de cinci sau şase servitoare, cu fast mare. Era îmbrăcată într'o rochie de muselină supţire, împestriţată, cu mîneci lungi, răseroită până la sîni şi legată *à la Campbell*, rochia fiind strînsă la picioare ca un pantalon. Pe piept purta o bucată de muselină prinsă supt sîni, pe cap o căciulă înaltă turtită, cu un canaf de aur, şi avea un tulpan pe frunte, părul căzîndu-i despletit peste umere. De-asupra rochiei avea o mantie de mătasă azurie cu margenile de blană şi cu mîneci scurte. Era încălţată cu cizme (terlici) de piele galbenă supţire, vîrîte în papuci (conduri), pe cari-i scoase cînd se aşeză pe divan *à la turque*. «Vă asigur», spune Morritt, «că, de şi nu era *de première jeunesse*, ar fi greu de închipuit o figură mai plăcută.» Străinii fură bine primiţi: după masă două slugi aduseră lighian şi ibric pentru spălarea mînilor. Boieroaica avea un copilaş de vre-o patru ani, pe care-l creştea dimpreună cu un băieţaş cumpărat de la soldaţi turci în cursul ultimului războiu. După ce stătură de vorbă cîtva timp cu ajutorul unui interpret, cocoana se retrase până a doua zi. Dimineaţa li dădu ea însăşi, cu băiatul ei, cîte o linguriţă de şerbet de trandafir. Englesii fură încîntaţi de această găzduire.

De cînd părăsiseră Ardealul, nu mai văzuseră nici scaune, nici mese, numai covoare şi măsuţe joase, în casele mai bune divanuri cu perne întrebuinţate drept scaun, masă şi pat. Locuitorii nu-şi schimbau hainele pentru noapte.

Morritt notează Ţiganii şi starea lor nenorocită: se vindeau şi se cumpărau „ca boii". Prisonierii de războiu erau şi ei robi. Împăratul şi Împărăteasa-i răscumpărau în număr mare de la Turci. Agentul imperial Merkelius la Bucureşti povestia că trimisese mai mult de cinci mii din ei peste graniţă, şi comisio-

www.dacoromanica.ro

narii Împăratului străbăteau toată țara pentru a-i răscumpăra.

La Pitești erau niște dughene ținute de Greci. Ispravnicul orașului vorbia franțuzește și era foarte politicos.

În ziua de 19 Iulie, Morritt se întîlnia pe drum, dincolo de Pitești, cu ambasadorul engles sir Robert Ainslie, care se înapoia de la Constantinopol în Anglia. Putem adăuga ca frumoasele desemne din țara noastră făcute de Luigi Maier și publicate în Albumul lui Ainslie s'au executat în cursul acestei călătorii în Orient.

La Colintina, Morritt fu găzduit la o curte boierească, care fusese însă complect devastată în timpul războiului de la 1789-90, de soldații principelui de Coburg, așa încît nu mai erau alte mobile decît un divan de paie într'o casă goală, căci rămăsese nelocuită de atuncea.

La București, autorul notează podeaua de bîrne de pe străzi. Case frumoase nu găsește. Prăvăliile erau ținute de Evrei, de Greci sau de Nemți. A doua zi află curierii gata de plecare pentru Țarigrad. Se învoi pe un preț foarte mare și plecă, deci, călare împreună cu ei, lăsînd trăsurile la București. Prin Zimnicea ajunge la Constantinopol în treisprezece zile.

C. J. Karadja

Familia Mailat

Hasdeu, în „Negru-Vodă" („Magnum Etymol.", IV, Introducerea), publică o inscripție latinească, descoperită în păretele casei protopopului Ionaș Mone din Vineția-de jos (țara Făgărașului), cunoscută și lui Engel, cu următorul cuprins: „Vixit Gregorius primus Venetus Anno Domini 1185. Genealogia authentica monestica. Gregorius Venetus thesaurarius Vaivadae Nigro, a quo donatus quatuor vallibus cum silvis et campis; genuit Gregorium secundum anno 1216. Hic genuit Gregorium, ex quo Mailath, 1250 filia Komana et secundus Gregorius. Hi divisi (1279): Mailath primam vallem Kucsulata, Komana secun dam vallem, Gregorius tertiam vallem (1390), hoc est Venetia[m] et Rivulum Salsum sortiti sunt, et Gregorius genuit tertium Gregorium, Komanum, Stoicam, Thomam, divisi: Gregorius, quartam integram sortitus, genuit Stephanum, [et] Gregorium

www.dacoromanica.ro

(1449). Hic genuit Salamonem (a matre Mone dictum) et Stephanum Mone. Salamon genuit Man Mone 1499. Hic genuit Stephanum Mone secundum. Hic genuit Voik Mone. Hic genuit secundum Man Mone. Hic genuit Ioannem Mone, ex quo Ionas Mone, venerabilis vicarius generalis, 1728."

În această inscripție, pe care învățatul Hasdeu o numește «șubredă», evident avem a face cu o genealogie închipuită. Ea nu ni poate deci servi la nimic, cînd e vorba să scrutăm trecutul familiei Mailat.

Dar oare merită acest trecut să fie cercetat?

Credem că da.

Mailații, conții unguri cu acest nume, sînt de origine românească. Cel mai distins represintant al acestei familii, Ștefan, a jucat un rol însemnat în istoria Ungariei pe la mijlocul veacului al XVI-lea. A fost Voevod al Ardealului, stăpîn al cetății Făgărașului și cîtva timp al Ungurașului. În luptele lui Petru Rareș pentru stăpînirea Ardealului ne întîlnim la tot pasul cu acest dușman de moarte al Voevodului moldovean. Ștefan Mailat era credincios al Bisericii catolice, făcea parte din înalta aristocrație maghiară. Era deci un renegat, căruia dușmanii îi aruncau în față, ca o insultă, că e Valah, de același sînge cu poporul de iobagi din Transilvania.

Mindszenti Gábor, cronicarul maghiar, care a trăit în nemijlocita apropiere a Craiului Ioan Zápolya, ni spune într'un loc, că stăpînul său, poftind odată vin roșu, i-a zis: „Vezi d-ta să bem acum și vin roșu, căci nu peste mult vom duce dorul vinului, dacă vom merge în Ardeal, unde domnul Mailat ni-a pustiit cetățile și s'a întins de bună samă și la pivnițe, căci iubește dumnealui vinul bun. Să știi d-ta de la mine că *Valahul*, cîtă vreme e sărac, bea vin numai în crîșmă, dar, cînd ajnnge domn mare, își ține pivnița bogată pe masă" *(Mindszenti Naplója)*, la a. 1540).

Istoria Mailateștilor e instructivă, atît pentru vechimea familiei, cît și pentru faptul că presintă un cas caracteristic în procesul istoric al aservirii neamului românesc din Ardeal și Ungaria.

E știut că poporul românesc la venirea Maghiarilor avea organisația sa politică, păstrată în formă de autonomie și supt stăpînirea regilor unguri. Romînii aveau și o puternică clasă

www.dacoromanica.ro

conducătoare: voevozi, cneji și boieri, „maiores terrae", cum îi numesc cele mai vechi diplome maghiare. Ungurii au nimicit treptat și sistematic autonomia străveche a Romînilor, reducîndu-i la starea de iobagi. O parte dintre fruntașii poporului au îmbrățișat catolicismul, numai ca să-și poată păstra privilegiile. Aceștia s'au contopit în massa asupritorilor. Cei cari n'au voit să părăsească însă credința strămoșească au fost despoiați de drepturile nobilitare și coborîți în rîndurile fraților legați de glie.

Am numit caracteristic în această privință trecutul Mailaților, fiindcă familia lor s'a rupt în două la începutul veacului al XVI-lea: descendenții celor înstrăinați sînt conții Majláth, iar urmașii celor rămași în legea străbună trăiesc și azi ca țerani în ținutul Făgărașului. Să trecem la istoricul familiei.

Dacă ar fi să dăm crezămînt lui Bonfiniu, pe cel mai vechiu Mailat îl întîlnim tocmai la 1131, ca sfetnic al regelui Béla Orbul [1]. Bonfiniu însă și-a luat știrea dintr'o cronică mai veche, unde, în loc de Mailath, a fost „Moynolt", cum de altfel aflăm și la Thuróczy: „Moynolth, de genere Akus, et alios ibidem occiderunt [2]". Tot asemenea scrie și Marcu, în cronica sa. Bonfiniu, cunoscînd familia puternică și străveche a Mailaților, a înlocuit numele aflat în cronica ce i-a servit de izvor.

Diplomele cele mai autentice fîntîni istorice, ni dau putința să urmărim trecutul acestei familii îndărăt până pe la mijlocul veacului al XIII-lea, dar nu cu deplină certitudine, după cum vom arăta mai la vale.

Un act din 1335 [3] spune că Malath, fiul lui Benedict, fiul lui Borș (Borșa?), cumpără moșia Kesdi, lîngă rîul Saar, în comitatul Tolna. Punînd pe Borș, bunicul lui Malath, cam pe la 1250, am avea dovadă despre existența unui strămoș al Mailaților la mijlocul veacului al XIII-lea, și prin urmare am cunoaște cel mai vechiu nume de nobil romîn, căci numele ce întîlnim în diploma lui Béla al IV-lea dela 1247 sînt de cneji și de voevozi ca stăpînitori de țară [4].

---

[1] Bonfiniu, p. 283 (ed. 1568).
[2] *Script. rer. Hung., pars prima*, 1765, p. 233.
[3] Koller, *Hist. Quinqueecl.*, t II, p. 465.
[4] Vezi revista *Turul*, 1888, p. 1 și urm.

www.dacoromanica.ro

Este însă o greutate.

În lipsă de documente nu putem reconstrui legătura genealogică între acest Malath din 1335 și între Iuga, strămoșul Mailaților la 1415, de la care arborele genealogic se poate deduce fără lacună pînă la Ștefan din secolul al XVI-lea.

Putem însă afirma această legătură cu o probabilitate, ce se întemeiază pe următoarele indicii.

Un descendent al conților Mailat, Nicolae, *la 1692*, cînd era vorba de asigurarea drepturilor sale «pro tuitione iurium suorum», între altele se referă și la documentul de mai sus și cere dela regele Leopold I-iu transcrierea aceluia.

Așa dară în familia conților Mailat trăia tradiția despre înrudirea cu Malath, proprietarul moșiei Kesdi (*Turul l. c.*). S'ar putea ridica obiecțiunea cum ajunge un Romîn proprietar în comuna Tolna? Lucrul nu ni se pare cu neputință, căci Ștefan, Voevodul Ardealului, dușmanul lui Petru Rareș, stăpînia și cetatea Berzencze din comitatul Somogy, moștenită din moși-strămoși.

După cum am amintit mai sus, al doilea act referitor la Mailați, de astă dată fără de nicio îndoială, e datat 1415. Se vorbește în el despre împoporarea posesiunilor regale din comitatul Carașului: Maylath-Maanchoo, Lukaipataka, Dragon, Draxatelke și Dragothatelke, care aparțin cneziatelor lui Filip, Petru și Dragomir, fiii lui Iuga.

Un alt document, din 1418, descriind hotarele acestor proprietăți, pomenește din nou pe cei trei cnezi numind pe al treilea Mailat: Dragomir (*Turul*, p. 3.), amintit din nou în 1433.

Fiul lui Dragomir, Matei, pe la 1480, trece în Țara Făgărașului, unde cîștigă satul Comana, după care documentele îl numesc: «bojaro nobilis de Komana». Prin cumpărări și donațiuni pune mîna pe întinse proprietăți în Țara Făgărașului. Astfel în 1509 cumpără posesiunea Țințari, iar regele o aprobă: „Nobili Maylad, Valacho, bojaroni videlicet nostro de Komana“ (*Turul*, p. 4). Cam în acest timp Mateiu trece la catolicism, și regele drept răsplată îi dăruiește a patra parte din posesiunea Crihalma.

În actul prin care se face introducerea sînt amintiți și copiii lui Matei: Comșa, Nagovița (Negoiță), Ioan Ștefan, Dumitru și Marta.

Ștefan este Voevodul Ardealului și protivnicul lui Petru Rareș.

www.dacoromanica.ro

A fost botezat de Ioan Zápolya, tinereța și-a petrecut-o la Curtea lui Ludovic al II-lea. La 1530 s'a căsătorit cu Ana, sora lui Toma Nadasdy, odraslă din vechea aristocrație ungurească. De-aici încolo de sigur n'a voit să mai știe de originea-i românească, de care se rușina și pe care i-o amintiau numai dușmanii, voind să-l jignească. În curînd s'a aruncat în valurile luptelor politice, care l-au ridicat la o situație strălucită, pentru ca la sfîrșit de-acolo să-l arunce în abis.

Dintre frații săi l-au urmat, întrînd în șirul aristocraților unguri, Ioan și Dumitru. De la acești trei se trag conții Majláth.

Comșa, Negoiță și poate Marta, întru cît cu numele lor nu ne întîlnim în actele acelui timp, după toată probabilitatea au rămas la moșiile părintești din Țara Făgărașului, păstrînd credința strămoșească și naționalitatea lor românească. Urmașii lor sînt numeroșii țerani cu numele Mailat, cari trăiesc și azi în Vlădeni, Țințari și Dejani.

La 1533 Voevodul muntean trimite o solie la Ștefan Báthory, din care face parte și: „bojaro noster nomine Maylath Spatar".

Trăia deci un ram al familiei și în Țara-Românească.

Venit-au Mailații de acolo în Ungaria ori întîmplatu-s'a întors lucrul, nu putem ști.

Tragedia neamului românesc din Ungaria se oglindește bine în istoria familiei Mailat.

Victor Motogna

O gravură necunoscută

Frumosul album al lui Ainslie cu vederi din țara noastră a fost multă vreme cunoscut în diferite edițiuni la noi, și o parte din stampele publicate acolo sînt reproduse în „Buletinul Comisiunei Monumentelor Istorice" și aiurea.

Posed însă în biblioteca mea un exemplar din prima edițiune a acestei opere: «*Views in Turkey in Europe and Asia, comprising Romelia, Bulgaria, Walachia, Syria and Palestine, selected from the collection of Sir Robert Ainslie, drawn by Luigi Mayer and engraved by William Watts, with an elucidative letter-press.* Published March 1ıs 1801 by the Proprietor William Watts No. 13, London Street; Fitzroy Square, London», mare in-folio, care, de și cunoscută teoretic, pare însă a fi rămas

www.dacoromanica.ro

până astăzi nevăzută aici în țară. Se deosebește de edițiunile posterioare prin faptul că stampele sînt necolorate și conține o gravură, nereprodusă mai tîrziu, înfățișînd recepția ambasadorului engles la Curtea lui Alexandru Moruzi Voevod.

Desemnul pentru această gravură a fost făcut în anul 1793, precum ni spune în text sir Robert.

Sala de recepție în palatul dela București pare a fi fost spațioasă și înnaltă, cu un rînd de ferestre împrejur, de-asupra cărora sînt așezate mici ferestre ovale, *oeils de boeuf*. În fundul sălii un jeț ridicat pe șease trepte, cu *turaua* Padișahului de-asupra, represintînd astfel tronul Sultanului, loc de onoare care rămăsese pururea gol.

Mai la dreapta vedem agățată de părete o sabie turcească, simbolul autorității delegate Domnului de către suzeran. Supt sabie, un divan care se întinde până în colțul sălii și continuă de-alungul părețelui lateral, acest divan fiind așezat pe o estradă cu două trepte. Perdele în mare parte trase la ferestre, pe jos un covor mare.

Supt sabie a luat loc Voevodul, îmbrăcat în caftan, cu calpac pe cap. Conversează cu sir Robert, care șade tot pe divan, într'o atitudine mai liberă. De-a lungul părețelui drept, suita ambasadorului, patru domni înșirați țapăn pe divan împreună cu un singur boier muntean, sau poate un dragoman. Mai la stînga doi demnitari purtînd tuiurile de Pașă ale Domnitorului, urmați de un șir de boieri cu toiege în mînă, în spatele cărora vedem o ceată de slugi aducînd talere încărcate cu fructe.

Cred că aceasta e singura gravură pe care o posedăm înfățișînd o asemenea recepție, măcar că mulți străini ni-au descris audiențe la palatul din București sau din Iași.

Desemnele în albumul lui Ainslie au fost făcute de un artist italian, Luigi Mayer, care însoți pe ambasador în toate călătoriile sale. După aceste desemnuri fură gravate stampele în aquatincta cîțiva ani în urmă, pe la 1801—1806, pentru a fi publicate într'un album de 122 exemplare, din care avem însă mai multe edițiuni posterioare. Originalele trebuie să fi fost foarte frumoase, după cît putem vedea din poate singurul rămas nedistrus până acuma: vederea Curții dela București din co-

Acest desemn în colori semnat «*Luigi Mayer*» are o mărime

www.dacoromanica.ro

de 42×63 cm. şi este cu mult mai fin decît gravura. Poartă inscripţiunea: «*Fianco del Palazzo del Principe della Valachia nella Città di Bucoresti, Tavola No. LIV del Viaggio pittoresco del Sig^r Cav^r Roberto Ainslie*», iar pe dos: „*Bucorest Capital of Walachia and view of the Princes Palace in ditto*" Vederea cuprinde şi malul stîng al Dîmboviţei la capul podului, unde vedem două felinare şi un hambar de lemn (tăiate din gravură).

Trebuie să fie cel mai vechiu desemn cunoscut al palatului domnesc din Bucureşti.

C. J. Karadja

La dreptul românesc (ius valachicum)

Atît istoriografia noastră [1], cît şi cea străină [2], admit ca incontestabil adevărul că Romînii de la Nordul Dunării la venirea Maghiarilor aveau o organisaţie străveche supt Voevozi şi cneji şi un regim propriu: dreptul românesc obişnuielnic (ius Valachorum, ius valachicum, antiqua et laudabilis consuetudo Valachorum, lex Valachorum).

Acest aşezămînt s'a păstrat şi supt stăpînirea Ungurilor. Şi în Polonia întîlnim în veacul al XIV-lea dreptul românesc, pe care regii acestei ţeri îl respectau la coloniştii romîni veniţi din Transilvania, voind astfel să sporească populaţia Galiţiei [3].

Cele mai vechi şi mai amănunţite ştiri despre natura acestui drept le aflăm în documentele polone, cel dintîiu din anul 1378 [4].

Până acum se ştia că primele menţiuni despre existenţa dreptului obişnuielnic la Romînii din Ungaria sînt numai din veacul al XV-lea [5].

În colecţia: «Codex diplomaticus familiae Teleki de Szék» aflu însă un important document, mai vechiu decît cel polon amintit mai sus.

[1] [2] I. Bogdan, *Despre cnejii romîni*, în „An. Ac. Rom." XXVI; Xenopol, *Ist. Rom.*, II, p. 226 şi Radu Rosetti, *Pămîntul, Sătenii şi Stăpînii în Moldova*, unde e amintită şi literatura străină.

[3] Cf. şi articolul d-rel Kasterska, în *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, 1922.

[4] Xenopol, *l. c.*, p. 226.

[5] R. Rosetti, *o. c.*, p. 23, documente din 1427 şi 1478.

www.dacoromanica.ro

E datat în 7 Maiu 1371. Fiindcă aruncă lumină asupra dreptului românesc în Ungaria din secolul al XIV-lea, îl reproduc în întregime:

«Nos iudices nobilium [comitatus de Hunyad, damus pro memoria quod Georgius filius Myske et . . . officiales de Vechel et de Pestus, nostram personaliter [venientes in pre]sentiam, nobis dixeruut protestando *quod ipsi Petrum de Ky . . . latronem et furem cum officialibus* . . . . captivari fecissent et tramite iuris regni contra eundem Petrum . . . . acceptassent; super quo nos petierunt quod videlicet nos propria nostra persona ad sedem iudiciariam officialium dicti magistri Stephani, castellani de Deva, accedere dignaremur . . . , iudicium fide oculata videremus. Nos vero petitionibus predictorum officialium de Vechel et Pestus ad sedem iudiciariam predicti magistri Stephani (castellani de Deva) accessimus, ubi prefati officiales de [Vechel et] Pestus una cum nobilibus et aliis quampluribus hominibus contra eundem Petrum furem comprobare voluissent et prefati officiales dicti magistri Stephani finalem legem facere *de regni consuetudine* parati fuissent; et, prout tamen universi kenezii et Olachi de quatuor sedibus districtibus castri Deva ipsum *iudicium* et *legem* regni inhibuerunt . . ., dicendo ut iidem officiales iuxta legem Olachorum eundem Petrum comprobare possent, sed non cum aliis iuribus regni, ideo ullum iudicium seu iustitiam ipsis facere interdixerunt. Datum in Deva, feria quarta proxima post octavas festi Beati Georgii Martyris, anno domini MCCCLXX primo.

(V°:) Pro magistris Georgio et . . . officialibus de Pestus et de Vechel [contra] universos kenesios interius expressos memorialis.

Cuprinsul pe scurt e următorul:

Judecătorii comitatului Inidoarei dovedesc că, atunci cînd oficialii din Veţel şi Peştiş au voit să condamne pe un tîlhar cu numele Petru în faţa tribunalului lui Ştefan, castelanul din Deva, după legile ţerii, cnejii şi Romînii din cele patru districte ale cetăţii Deva, intervenind, au împiedecat aducerea sentinţei şi au pretins să se facă procedura după *legea Romînilor*.

Documentul nostru verifică pe deplin părerea istoricilor că Romînii din Ungaria la început erau judecaţi numai după dreptul lor propriu.

www.dacoromanica.ro

În veacul al XIV-lea conştiinţa acestui drept era atît de vie încă, încît Romînii din cele patru districte ale Devei, în frunte cu conducătorii lor fireşti, se cred îndreptăţiţi să împiedece cu forţa ridicarea la valoare de drept a unei sentinţe judecătoreşti privitoare la un Romîn — fie chiar şi un «tîlhar» dovedit —, dacă acea sentinţă nu s'a adus ţinînd în vedere procedura normată prin „lex Olachorum".

Victor Motogna

Biserica din Măgurele (Ilfov, 1797).

Pisania, în urma repaţaţiei făcute la 1907, a fost astupată cu ciment; au fost lăsate numai cuvintele «păstor fu pă...» şi jos «1797, Mai 7».

* * *

O piatră în faţa altarului: «1797, Mai 7, am zidit-o. 1815, Iun. 7, cu lespez am pardosit».

* * *

Pe o *Evanghelie*, Bucureşti 1750:

«Această sfîntă şi dumnezeiască Evanghelie mi-au dăruit-o prea-sfinţitul Mitropolit a Ungrovlahiei, chirio chir Filaret, în zilele prea-înălţatului Domnul nostru Io Costandin Racoviţă... Voevod, la leat 7262, şi, după ce mi-au dăruit-o mie, fiului Sfinţiei Sale sufletescŭ Constandin Ásan biv Vel Şătrarŭ, şi eu încă am dat-o la sfînta biserică a mea dela satul Creaţa, unde are hramul Adormirea Maicii Preacurate Fecioară Maria, şi oricare s'ar ispiti să o fure, şi orcine ar ceti şi va cunoaşte [că e luată] sau înstrăinată de la această sf. biserică de la satul Creaţa şi n'ar lua-o să mi-o aducă sau nu mi-ar spune, ci ar dosi-o, Maica Preacurată Fecioară şi sfîntă Evanghelie să le fie împotrivă şi într'această lume şi în cealaltă lume, şi în toată călătoria lui agoniseală să nu vază, cî să le fie această sfîntă Evanghelie împotrivă, şi să fie şi afurisiţi şi anatema de Domnul Nostru Împărat Iisus Hristos şi de trei sute optsprezece sfinţi părinţi dela Nicheia şi de Sfinţia Sa părintele Vlădica Filaret. Şi, pentru ca să cunoască şi mai bine că iastă a mea această Evanghelie pe multe foi mă iscălescŭ, şi pun şi pecete. Pentru mai bună cunoştinţă pun şi văleatul grecesc şi mă şi iscălescŭ. 1754. Constandin Asan biv Vel Şatrarŭ.»

* * *

www.dacoromanica.ro

Pe un *Pendicostarion*, Rîmnic 7293 (1785):

a) „Acest Pendicostar l-am cumpărat. . . . de la Bica fata, care acum este preoteasa a popii Panait, pe care l-am popit la 1802, Sept. 20, iar cartea o am cumpărat la 1799, Avgust 28. Grigorie Asan biv Vel Stolnic.»

b) «Această sfîntă carte s'au cumpărat de dumnealui boeru Grigore biv Vel Stolnic Asan, la biserica dumnealui la Măgurele, şi s'au dat la mîna lui Negoiţă grămăticul, întîiul slujitor al sfintei biserici. Orcine va fura-o, să fie legat de cuvîntul celor trei sute optsprezece sfinţi părinţi din Nicheia şi de celelalte soboare ale lor. Negoiţă grămăticul.“

* * *

Pe un *Octoih*, Rîmnic 1750:

«Acest Octoih ce iaste pentru slujba bisericii mi-au dăruit-o preasfinţitul părinte episcopul chir Grigorie al sfintei şi de Dumnezeu [păzitei] episcopii a Rîmnicului dupeste Olt, şi eu încă am dat la sfînta biserică de la satul meu de la Creaţa, şi, de ar pune cinevaş vre un gînd ca să o fure, să nu-l ajute Domnul Hristos şi Maica Sfinţiei Sale, şi să fie şi afurisit de stăpînul nostru Hristos şi de trei sute optsprezece sfinţi părinţi dela Nicheia, şi de Sfîntul Nicolae să fie legat şi oprit în loc ca pe un tîlhar şi fur de daruri bisericeşti. Dată la Fevr. 15, an 1753 dela Hristos; iar dela Adam 7261.

Sfîrşind de scris, m'am început a mă iscăli într'însa pe unde am socotit, punînd şi pecetele mele, fiind pomenit leatu ce să vede, 1798, Iunie 7. Grigore Asan biv Vel Stolnic.»

Ceva nou privitor la Ştefan I (II ?), Domnul Moldovei (c. 1394—1400).

Istoria celor d'intăi Voevozi moldoveni are multe puncte nelămurite încă. Izvoarele sunt aşa de puţine, încît nici durata acestor stăpîniri nu se cunoaşte cu certitudine decît de la 1400, cînd pe tronul Moldovei se suie Alexandru-cel-Bun.

Amintirea lui Ştefan care domneşte între anii 1394—1400 s'a păstrat în cîteva documente ungureşti, mulţămită războlului purtat cu Sigismund, regele Ungariei [1].

[1] Hurmuzaki, I², pp 333 şi 362-6; Iorga, *Gesch. d. rum. Volk*, I, pp. 289-90.

www.dacoromanica.ro

În colecţia «Teleki családi oklevéltára» (I, pp. 264-265) e publicat un document care aminteşte pe Voevodul Ştefan şi pe un boier al său, Ioan, fiul lui Costa. Poartă data de 22 Maiu 1398 şi are următorul cuprins:

«Nos, Leusthasius de Zilagthew, Iohannes, filius Iacobi de Zilkerek, iudices nobilium comitatus de Zonuk Interiori, memorie comendamus quod, quia Iacobus dictus Toth coram nobis sic dicebat quod ipse procurator magnifici viri Stefani Vayvode moldaviensis esset et in persona ipsius coram nobis stetit, cum tamen comes comitatus de Zonuk Interiori literam procuratoriam postulasset et coram nobilibus conprovincie legere fecisset, tamen litera procuratoria non tenebat quod prefatus Iacobus dictus Toth esset procurator viri Magnifici Stefani Vayvode moldaviensis, sed procurator Iohannis filii Çoztha, ideo nobiles comprovincie in sede nostra iudiciaria consedentibus (!) taliter decreverunt quod procurator procuratorem facere non posset, declarato tamen quod prefatum Iacobum dictum Toth Iohannes filius Coztha, officialis viri magnifici Stefani Vayvode moldaviensis, procuratorem constituisset. Datum in Dees, feria quarta proxima ante festum Penthecosthen, anno Domini M.CCC. nonagesimo octavo.»

Voevodul Ştefan — cum apare din document — se judecă într'o afacere înnaintea scaunului nobililor din Solnocul Interior, unde în numele Domnului Moldovei se presintă un «procurator» al său Iacob numit Toth. Scaunul nobililor nu află în ordine procura, «litera procuratoria», fiindcă nu e dată de Voevod, ci de un boier al aceluia: Ioan fiul lui Costea. Nu putem şti care era obiectul procesului. Actul însă dovedeşte că pe atunci Domnul Moldovei nu era în duşmănie cu Sigismund şi deci contactul des între Moldova şi ţinutul românesc de peste munţi a început încă din secolul al XIV-lea.

Victor Motogna

Un act din sec. al XIV-lea privitor la Morlahi

În colecţia de documente a familiei Teleki (I. p. 267) aflăm următorul act, datat 31 Octombre şi 5 Novembre 1398:

„Magnifico viro Nicolao de Gara, regnorum Dalmacie, Croatie et Sclavonie bano, capitulum ecclesie tini[ni]ensis amicitiam paratam cum honore. Literas nobilis viri, magistri Pauli, dicto-

www.dacoromanica.ro

rum regnorum Dalmatie et Croatie vestri vicebani, noveritis nos recepisse, hunc tenorem continentes :

Amicis suis reverendis, capitulo ecclesie tininiensis, magister Paulus, filius Nicolai de Zenche, regnorum Dalmatie et Croatie vicebanus, amicitiam paratam cum honore. Suggestum est nobis pro parte Iohannis Tranicich, Olahi regalis, quod pridem Brayk Merucich Olachus magistri Pauli filii Karuli, comitis Corbavie, cum suo catuno latrocinaliter super ipsum Iohannem et ad ipsum pertinentes Olachos ac eorum mulieres letalibus vulneribus affecissent et vestibus spoliatos semivivos relinquissent, nullis eorum demeritis aut culpis exigentibus. Quapropter vestram amicitiam presentibus petimus diligenter quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Marco, filius Drask de Peterkouauaz, vel Philippus, filius Porfirii, aut Sarach de Raducxich seu Ratko Budomigh de Zminyam, aliis absentibus, homo domini nostri bani, illuc ad ipsum *(sic)* ipsius pugne accedendo, ab omnibus a quibus licuerit et decuerit, palam et occulte investigando, sciant et inquirant premissorum meram certitudinem, videant eciam ipsos vulneratos et tandem, prout premissorum vobis veritas consisterit, eidem domino nostro bano amicabiliter rescribatis. Datum Tininii, in vigilia festi Omnium Sanctorum, anno Domini M.CCC. nonagesimo octavo.

Nos igitur, iustis et congruis petitionibus prelibati magistri Pauli, Vestre Magnificentie vicebani, annuentes, una cum prelibato Sarach, homine vestro, discretum virum magistrum Iohannem, ecclesie nostre custodem, ad exsequendum premissa pro testimonio transmisimus fidedignum, qui, demum ad nos reversi, nobis concorditer retulerunt quod ipsi, sabbato proximo post festum Omnium Sanctorum ad catunum Iohannis Tranicich accedendo, sex Olachos regales et unam mulierem in eodem catuno vulneribus sauciatos fide vidissent oculata scivissentque ab omnibus quibus decuisset, palam et occulte diligenter investigando, quod Olachi *Mreucii* vocati, comitum de Corbavia, more latrocinio veniendo, dictos Olachos vulnerassent, decem et septem oves recepissent et asportassent et duos equos eorundem Olachorum regalium interfecissent et unum gladium similiter recepissent propria eorum potentia mediante. Datum feria tertia proxima post dictum festum Omnium Sanctorum, anno Domini supradicto."

Romînii *Mreuci* de pe moşia contelui de Corbavia atacă deci *cătunul* lui Ioan Tranicich, supt conducerea lui Braic Merucich, rănesc şase Romîni regali şi pe-o femeie, omoară doi cai şi răpesc şaptesprezece oi. *Olachi Mreucii* sînt *Maurovlahi* după toată probabilitatea. Că sînt Romîni, nu mai încape nicio îndoială. Aceasta o arată cuvintele *Olachus*, *catunus* (*cătun*), nume ca Braic, Sarach de Raducich (Sărac fiul lui Radu).

www.dacoromanica.ro

În ce priveşte origina Mavrovlahilor şi în general a Istro-Romînilor, părerile învăţaţilor noştri sînt împărţite.

După d. Onciul, Mavrovlahii sînt descendenţii vechii populaţii romane din Dalmaţia («Teoria lui Rösler», *Conv. lit.*, 1885, p. 434).

Ca dovadă citează pe preutul din Dioclea, autor din veacul al XII-lea, care, vorbind despre vechea populaţie romană din Dalmaţia în vremea cînd au atacat-o Bulgarii, spune că atunci se numiau *Romani*, iar acum (în timpul său) se numesc *Mavrovlahi*, adecă „Nigri Latini".

D. Iorga crede că sînt Macedo-Romîni, cari, venind dela Sud, au înlocuit vechiul element romanic din Iliria şi Dalmaţia [1]. D-l O. Densusianu susţine o ipotesă contrară, care se poate resuma în următoarele [2].

Antonio de Mula, contimporan evenimentelor ce relatează, vorbeşte despre o colonie de Morlahi aduşi din Banatul turcesc în Istria la 1540. Aceşti Morlahi erau cu siguranţă Romîni din Banat. Şi unele fenomene lingvistice încă ne silesc să admitem că Istro-Romînii sînt Daco-Romîni veniţi din Nordul Dunării. Dar unele proprietăţi ale dialectului istro-romîn îl fac să conceapă că, atunci cînd coloniile daco-romîne au trecut Dunărea, s'au găsit în faţa unui element romîn meridional, puţin numeros, care s'a contopit cu noii veniţi.

Din secolul al XIV-lea până acum nu se cunoştea decît un singur document privitor la Istro-Romîni, un act din 1321, care pomeneşte în Istria o Ţară-Românească : *vlasche zemlie*.

În legătură cu documentul nostru ar fi interesant să se afle de unde vine *Mreucii* pentru *Mauri*. Al doilea cuvînt interesant, păstrat în limba romînă în acelaş înţeles, e *catunus : cătun*, aşezare, sat mai mic. Braic Merucich cu *cătunul* său atacă pe Ioan Tranicich şi cătunul aceluia ; e vorba deci despre două aşezări româneşti, cu şefii lor.

E. Berneker, în «Slavisches Etymologisches Wörterbuch», ni dă următoarea etimologie a cuvîntului *cătun* :

Katunz în vechea slavă are însemnarea de tabără militară ; bulgarul katun, katunin : Ţigani nomazi ; katunca, Ţigancă ; katuniste, tabără de Ţigani,

În sîrbă şi croată *katun* : e un loc pe munte, unde pasc vitele, mai ales oile. Mai aproape e de înţelesul *cătunului* nostru albanesul *katundi :* ţinut, oraş, sat. În ce priveşte originea cuvîntului, Miklosich îl aduce în legătură cu turcescul *katan, kutan* cu sensul de «Schafhürde», dar se întreabă pe ce cale a putut ajunge în limbile slave. Aici G. Meyer se gîndeşte la Bulgarii turanieni, iar Vasmer la Ţigani.

Victor Motogna

[1] *Gesch. des rum. Volkes*, I, p. 152.

[2] *Hist. de la langue roum.*, I, pp. 341-6.

www.dacoromanica.ro

Un notar necunoscut al lui Ştefan cel Mare
(magistrul Anthonius de Thaucz, episcop de Baia)

D. N. Iorga, în «Istoria Bisericii româneşti», a dat lista episcopilor catolici de Moldova sau Baia, cuprinzînd următoarele nouă nume:

1. Ioan (Ryza) c. 1420.
2. Petru din Czips, 30 April 1438.
3. Nicolae, 1447.
4. Ioan II Rosa, c. 1452—5.
5. Ioan III Minulem, c. 8 Iul. 1457—c. 1476.
6. Ioan Simion (acelaşi ?), pomenit în 1461.

Titulari:

7. Petru de Insula, 29-31 Mart 1476.
8. Toma de Seghedin, 1497.
9. Mihail Marinowski.

Din lista pe care o dă d. R. Rosetti, în studiul «Despre Unguri şi Episcopiile catolice din Moldova», în „Analele Academiei Romîne", s. II, t. XXVII, 1904—1905 (Mem. Secţ. Ist., pp. 247-322) lipsesc cei de supt n-rele 3, 4 şi 6.

Un document[1] publicat în «A Tihanyi apátság története» arată că nici lista dată de d. Iorga nu este completă, căci după Toma de Seghedin, care a păstorit pănă în 1503, a urmat magistrul Antoniu de «Thaucz», notarul lui Ştefan-cel-Mare, şi numai după acesta Marinowski. Partea din documentul ce adevereşte aceasta, sună:

„Nos, Wladislaus, Dei gratia Hungarie, Bohemieque, etc. rex, memorie commendamus tenore presencium, significantes quibus expedit universis quod nos, attentis et consideratis probitate et virtutum benemeritis fidelis nostri in Christo patris domini fratris Thome de Segedino, episcopo (!) moldoviensi (!), quibus idem apud Maiestatem Nostram testimonio fidedigno meruit commendari, tum eciam ex quo idem Thomas episcopatus titulum et iussui episcopatus (*sic*) prefati ad requisitionem nostram honorabili magistro Anthonio de Thaucz, notario fidelis nostri spectabilis et magnifici Stefani Wayvode moldaviensis, renunciavit . .

[1] Citat şi în „Régi Röm. Kath. Püspökségek a mai Románia területén", de dr. J. Şanta, care mi-a dat copia documentului în chestiune.

www.dacoromanica.ro

Datum Bude, feria tercia proxima ante festum cathedre Beati Petri Apostoli, anno Domini millesimo quingentesimo tertio."

În document se spune că Toma de Seghedin primeşte de la rege drept răsplată pentru această renunţare (pro recompensa predicti sui episcopatus) veniturile abaţiei de Tihon : «ne idem Thomas episcopus in dedecus pontificalis dignitatis mendicare cogatur».

De aici se vede că Toma de Seghedin, păstorind de fapt la Baia, a culeş veniturile aceleia, şi, cînd renunţă la acele venituri în favorul urmaşului său, regele-l despăgubeşte în mod princiar cu o bogată abaţie.

N'am izbutit să identific pe Antoniu de «Thaucz» cu vre unul dintre secretarii lui Ştefan-cel-Mare, amintiţi în Documentele publicate de I. Bogdan.

Victor Motogna

Un zapis gălăţean

Adică eu care mai josŭ mă voi iscăli dat-amŭ zapis[ulŭ] meu la mâna lui jupânu Manŭ bacalŭ precumŭ să se ştie că amŭ vândutu unŭ locŭ de dugheni alături cu cele doo locuri ce le'u cumpăratŭ de la Tudorache, care înŭ faţa locului arată şapte coţi domneşti şi dinapoi cătŭ a eşi, şi Tudorache vânzătorŭ acele locuri care ţi s'aŭ vândut dumitale, şi pentru ačasta i-amŭ datŭ acestŭ zachesŭ (*sic*) la mâna dumitale, cu bună pace, nesupărată de nime. Iarŭ, supărându cineva, să aibă a răspunde vânzătoriulŭ cei ce au vândutu de pe carte a dum. Velŭ Spatarŭ Hangerli, cumŭ arată de pe judecata dum. Tocmala la acestŭ locŭ ne'u fostŭ cu dum. numitŭ mai susŭ pe aceşti şapte coţi numiţi mai susŭ o sută şi doozeci şi optu lei şi patruzeci bani, şi amŭ luatŭ toţi bani. Şi, cândŭ s'au făcutŭ acestu adevăratŭ zachesŭ, s'au găsitŭ omeni negustori care mai josŭ să vorŭ iscăli ca să crezâ. Şi, găsindu-să de nem[ulŭ] mieu ca să să scole cineva ca să mă supere, ori dinŭ alţii, să aibă a răspunde vânzătorii depe carte judecăţii. Şi pentru credinţa m'amŭ iscălitŭ (*bis*) şi mai i-amŭ pusŭ şi pecete." 1784, De[chem]v. 2; Galaţ.

Ἐγὼ ὁ Νεκωλάκις ὑπόσχωμε τὰ ἄνοθεν καὶ ὅλω καὶ τὴν βούλαν μου. (Pecete cu cruceа în'r'o inimă şi N. ?). Ἀλεξαντρῆς Χήου μαρτηρῶ.

www.dacoromanica.ro

Şi amŭ scrisŭ eu, erei Ioniţă, cu zisa dumilor sale, şi m'amŭ şi găsitŭ la ačastă tocmală.

(Pe V-o:) Zapesulŭ lui Neculache Gărnaţei peintru locu.
128 lei, 40 bani.
7 coţi faţă.

Şi 2 lei patru (*sic*) zapisŭ.

Νῶμερο (*sic*) 9.

Acte de la Rîmnicu-Sărat (colecţia d-lui Zamfirescu).

Tîrgovişte, 7130 (1622), Iulie 16. Radu-Vodă, pentru un Lupea, Pomeniţi în textul slavon: Stangăulu ot Mărăcineani. Grădină, Călčoaea, aldămăşari, Radulŭ Bărăganŭ, Trăgulŭ Jiiulovŭ. Marturi: Ventilă Vel Dvor., Papa Vel Log., Hriza Vel Vist., Neacula Vel Spat., Vartolomeiu Vel Stol., Fortuna Com., Ion Păh., Trufandă Vel Post. Ispravnic Papa V. Log. Scrie Neagulŭ.

* * *

Bucureşti, 7137 (1629), 4 Iulie. «Alexandru-Vodă. fiul răposatului şi prea-bunului Io Iliiaş Voevod, pentru Ianiu Logofăt din Deduleşti (Buzău). De notat: Drumul Săpatulov, matca Buzăilor. Cumpărătură de la Crăstea Vornic şi de la jupăniţa Maria Vorniceasa. Pomenit un Grabičanu şi o Dana din Deduleşti Apoi: Papa biv Vel Vor., Ivaşco biv Vel Vor., Gligorie Iorga. Marturi: Hrizia Vel Vor., Vladul Vel Log., Trufandă Vel Vist., Mihul Vel Spat., Dumitrachi Vel Stol., Diamandi Vel Com., Costandin Vel Păh., Condilo Vel Post., Vladul Vel Log. Dumitru grămătic.

7164 (1655-6). Neagoe Clucer hotărniceşte la Humeşti. De notat: «Megiişi de pe înprejurŭ», «Hăntareşu», «fune melinească». «Părţi frăţeăşti cu ciialalţi fraţi carii vor hi răzaşi pre aciile.»

* * *

7205 (1697), 2 April. «Muşatŭ, fičorulŭ Ursului otŭ Gărbovŭ, nepotulŭ Oprii Găvanişŭ.» Un «Şărbanŭ otŭ Slimnicŭ» Veinde moşie cu pomet: «a trie parte dinŭ moşulŭ meu».

* * *

C. 1690. «Costandenŭ snă Nestorŭ căpt. otŭ Codreşti», pentru «Şerbanŭ părcălabu otŭ Gărbovŭ»: vinde două pogoane şi «o

www.dacoromanica.ro

citvărtă de locŭ înŭ Cornetŭ», de la moşu-mieŭ Răzmăriţă», luat de la «Frăţiianŭ otŭ Gărbovŭ». «Până înŭ pisculŭ îi Motrouţoe, şi până înŭ drumulŭ Bunoiului.» Loc «de la megiiaşii denŭ Gărbovŭ». Şi «coconilorŭ, nepoţilorŭ căţi Dumnezău îi va-dărui».

* * *

7185 (1676), 30 Novembre. «Neagulŭ, înpreună cu fămeia mea Flora şi cu fie-meŭ Stoica otŭ Gurgueţi», dă nepotului «Lupulŭ şi fămeii lui Neacşa otŭ Părliti», «pogoane de vii 2, cu casa, şi cu 2 buţi, şi cu 2 tocitori, înŭ dealulŭ Homeştilorŭ». «Le-amŭ vândutŭ la vreamea haraçului dereptŭ bani gata tl. 40». «Cu ştirea totororŭ moşineanilorŭ şi denŭ susŭ şi denŭ josŭ. Şi, cândŭ amŭ făcutŭ acestu zapesŭ, fost-au muiţi boeri mărturii.»

* * *

7192 (1683), 27 Novembre. «Drăganŭ snă Ionŭ Sămoistresculŭ» către «Radulŭ Leicoiulŭ» : «mi-aŭ datŭ unŭ calŭ ciucaşŭ».

* * *

7204 (1696). April 6. Vinde Nastasia, «fata lui Stanŭ otŭ Gărbovi, nepoata Sîrbului şi a Mogăi otŭ Gărbovŭ». «Aldămaşŭ s'au băutu veadre 3, vadra pe bani 40.»

* * *

O însemnare privitoare la relaţiile bisericeşti ale Moldovei cu Rusia

Episcopul Melhisedec publicase în «Notiţe istorice şi arheologice»[1] o însemnare manuscriptă dintr'un Evangheliar rusesc aflător la Bisericani, din care se vedea că Evangheliarul fusese adus la 1722 de egumenul Antim Creţul din Bisericani de la Mitropolitul Pahomie din Voronej, fost călugăr la Bisericani[2].

Pe un Acaftist rusesc aflător în biblioteca de la Casa Bisericii se află o altă însemnare, din 1747, a unui Anastasie Creţul ieromonah, de sigur rudă cu Antim şi care-l însoţise în călătoria de la Moscova. La această dată Mitropolitul Pahomie nu mai era în viaţă.

«Acest Acaftistier este adus de noi de la Moscu, cînd ne-am dus la Voronej, la părintele Pahomie, Dumnezeu să-l iarte. Şi

1. Pp. 79—80.
2. Cf. Iorga, *Istoria Bisericii*, II, p. 92.

www.dacoromanica.ro

mi-au dat aceste cărți mie, iar eu le-am dat la schitul nostru din Bicaz, dar cine ar îndrăzni să o ia să fie neiartat de Dumneseu și de noi, anathema. Anastasie Crețul, ermonah, l[eat] 7156 [1747], Sept. 27[1].»

P. P. Panaitescu

Însemnări din cărțile bisericii românești (greco-orientale) din Timișoara.

Biserica e clădită la 1912 în urma dărîmării celei vechi. Cărțile bisericești, după cum ni se comunică, provin de la o altă biserică veche, luată de Sîrbi în urma despărțirii Romînilor de Patriarhia de la Carlovăț.

Pe un Mineiu s'avo-romîn din 1698, Buzău:

«Acest Miniu s'au dat de Neagul Vel Cap[itan] za Cazaci din Țara-Romînească la măn[ăs]tioara ce să zice Topliţa din Țara Ungurească [dedesupt era scris și apoi șters: Moldovenească][2] de la hramul Văvedenia, unde și Mineiul să [stea ?]' La leatul 7219 [1711], Mart.... d[ni]."

Pe alt volum al aceluiași Mineiu:

„Această carte ce să cheamă Minea *(sic)* de luna Gh[enarie], cu t[oată]... [rupt] a fieștecăruia sfînt deplin și cu proloage rumînești, precum să și văd, cumpăratu-o-am eu, robul lui Dumnezeu, Neculai Coj, fecior lui Misco, ce au fost căpitan de Sîrbi, și o am dat de pomană la biserica noastră, ce au făcut tată-mieu în Tîrgoviște, în mahalaua Sîrbilor, să fie stătătoare bisericii den preot în preot, iar alt nimini să nu fie volnic a o lua sau a o da dar ca într'altă parte. Și o am cumpărat eu de la sfînta Episcopie de la Buzău în zilele prea-luminatului Domnu Ioan Costandin Brîncoveanu Băsărabă Voevod, la leatul de la

1. O însemnare posterioară pe aceiași carte: „Această carte este luată zălog de la Vîrnav din Bisericani, care au fost egumen la schitul Hangului, și văd că scrie acole în carte că este de la un schit de în Bicaz. Eu am trimis-o la Sfințiele Voastre să se dea la locul numit. A da el sama că au zălogit-o drept doi zloți. Aceasta. Iunie 25, 178[illegible]".

2. Mănăstirea Topliţa pe Mureș este în ființă și azi. E interesant că se face confusie, dacă este în Moldova sau Țara Ungurească, ceia ce dovedește că hotarul Moldovei era mult mai la Apus ca mai târzi u. Cf. N. Iorga *Istorta Romînilor în chipuri și icoane*, ed., Minerva vol. II, p. 107: *„Pe la Topliţa se arată și azi vechiul hotar"*.

www.dacoromanica.ro

Facerea Lumii 7207 [1698], la luna lui Dechemvrie 10 dni, şi am scris eu, Vasile logofăt"[1]

Pe un alt volum al Mineielor:

„În luna lui Noemvrie 13 dni, în Rişeţa s'au măritat fata lui popa Stoianŭ, Elena..., anul 1785."

C. C. Dumitrescu. **P. P. Panaitescu**

CRONICA

În al doilea volum din *Istoria teatrului în Moldova* venerabilul scriitor ieşean Teodor T. Burada îl urmăreşte de la 1846 la 1879. Informaţia, bogată şi precisă, se sprijine foarte adesea pe inedite sau pe afişe rarisime.

În 1847 consulii Austriei şi Prusiei se plîng că prin introducerea în presă a unui meşter neamţ «religia şi naţionalitatea lor s'ar fi atacat» (p. 10). Sandu Bonciu, al cărui chip se dă la p. 27, a fost, la sfîrşit, administratorul spitalului din Botoşani; ţinea pe o vară a lui M. Kogălniceanu: l-am cunoscut bine în copilăria mea. La 1848 era teatru la Galaţi şi se pregătiau cele din Bacău şi Botoşani: teatre de diletanţi atunci! În Iunie 1849 se dă o represintaţie la Iaşi în folosul fugarilor revoluţiei ardelene (p. 36). La 1850 se putea scrie: „Cele mai multe piese moldovene sînt supt forma naţională, avînd un scop naţional. *Aceasta a făcut a se primi cu entusiasm de publicul nostru*», şi se adauge semnalarea «necesităţii supreme ce avem toţi Romînii de a produce oricît vom putea opere naţionale spre a răspîndi gustul naţional, a întipări cu trăsuri plăcute obiceiurile şi tradiţiile noastre şi a cînta faptele strămoşilor noştri» (p. 63). Se cutează a se juca în 1851 «Negustorul din Veneţia»! O actriţă italiană cîntă «ţara lină şi senină» pe care stă să o părăsească (p. 84). E interesantă gestiunea, începută la 1854, ca pentru zece ani, a lui Alecsandri, cu «privileghiu» de antreprenor (p. 125). El îl lasă pentru

[1] Însemnarea e interesantă pentru rostul ostaşilor balcanici mercenari înainte de Brâncoveanu şi în urma lui, cari, cum vedem, clădesc biserică în Tîrgovişte; unul din ei ajunge logofăt. E vorba de biserica Sf. Nicolae Simuleasa, clădită de Misco, căpitan de Sîrbi, la 1654; Iorga, *Inscripţii*, II, pp. 88—9. Să se observe circulaţia mare a cărţilor bisericeşti în cuprinsul poporului românesc: de la Buzău la Tîrgovişte, de aici la Toplita în Nordul Ardealului, apoi la Timişoara în Banat.

www.dacoromanica.ro

„deosebite împrejurări, atît casnice, cît şi altele", în 1856 (p 129). Nu se îngrijeşte nici de «ţensura», lăsată pe sama lui Pentru privilegiul lui se opriră mai tîrziu represintaţiile de la Galaţi ale lui Luigi Ademollo, care e şi autorul unui manual de limba italiană şi redactor al foii *Il Fulmine* (pp. 128-9, 185 231). Teatrul din Bacău continuă, şi la Botoşani juca «o trupă de tineri nobili şi dame», angajaţi de Costachi Bălăceanu şi Costâchi Vasiliu (pp. 153-4). Nicolae Istrati va întemeia un teatru sătesc, cu şcoală pregătitoare supt Mezzetti şi Galinò, pe moşia lui, Rotopăneştii (pp. 178-80): veniau şi egumenii de la mănăstiri. La 1860 i se fac demonstraţii la Teatru lui Cuza-Vodă. În 1862 trupa Vlădicescu-Tardini joacă la Braşov şi Cernăuţi (pp. 203-4) Eminescu fiind în mijlocul ei. La 1864 o piesă cu subiect de aventură e primită rău de leşeni (p. 217). Două cereri germane sînt refusate în 1866 (pp. 243-4). Elevii de la Academie şi „Vasile Lupu" întemeiază, în 1867, un «Teatru social», foarte cercetat (p. 252 şi urm.) şi alţii un «teatru familiar» în mahalaua Petru Rareş (p. 256; erau şi elevi de liceu). I. Lupescu joacă în 1869 într'o casă particulară (Neuschotz) (p. 261). Luchian e atunci la Chişinău (p. 263 şi urm.): sala striga ura!, la vederea portului românesc, şi la cîntecul doinei se împărţia portretul lui Alecsandri. O altă trupă va merge acolo în 1872 (pp. 341-2). Critica teatrală o făcea în *Curierul din Iaşi* Eminescu. Publicul, aplaudînd, striga anume ce actori l-au cucerit: «Numai d-na Pascali», «Matilda singură» (p. 299). O societate de diletanţi (familiile Cantacuzino, Beldiman, Suţu, Negruzzi, Donici, Aslan) juca românește în faţa familiei domnitoare la 1871 (p. 305). A ceiaşi dau însă la 1874 trei piese franceze şi numai una românească (p. 353). «Teatrul Social» reapare în acest an (pp. 306-7). D-na Kugler trebuie să fie d-na Matilda Kugler-Poni (p. 318). Teatrul era privit ca „a doua biserică" (p. 319). La 1872 se clădeşte teatrul din Focşani, de Lupescu (pp. 342-3). La 1876 Eminescu scrie: «Ar trebui culese vechile traduceri din Molière. Kotzebue, Goldoni şi introdus acel repertoriu cu limba sănătoasă, nepretenţios şi de atît efect» (p. 377).

Cartea are bogate ilustraţii. Un al treilea volum e supt presă.

N. Iorga.

* * *

www.dacoromanica.ro

În *Revista Moldovei*, n-l, din 1-iu Septembre, note ale unui dascăl din Ştefăneşti, de la 1796 la 1813, publicate de C. I. Vasiliu. Mitropolitul Veniamin, venind la Botoşani, slujeşte în şapte zile la şapte biserici.

* * *

În H. de Lafosse, *A bâtons rompus, Tableau de Paris depuis la déclaration de guerre jusqu' à la signature de la paix (1870-1871)*, II, Paris 1871, p. 225, aflu acest extras dintr'un articol iscălit H. Vrignault şi apărut la 9 Novembre 1870 în ziarul *La Liberté* :

„Il (M. de Bismark) a montré à l'Autriche quelques compensations sur le Danube, où un petit Hohenzollern monte la faction pour la Prusse avec la docilité d'un caporal.

Il a montré à la Russie une route vers Constantinople à travers la Bessarabie."

Dar :

«L'Autriche se demande si les chances ne sont pas plus grandes pour elle de perdre la Pologne et la Bohême que de gagner les Principautés.

La Russie s'inquiète pour les Provinces Baltiques, pour la Pologne...»

* * *

G. S. Rizzo şi P. Toesca, *Storia dell'Arte classica e italiana*, I, Turin, 1913 şi urm.

Această nouă istorie a artei se aşează vrednic alături de Istoria generală publicată supt numele d-lui André Michel şi, dată fiind uşurinţa mai mare de a o procura, ea e recomandabilă şi supt acest raport — din nenorocire esenţial astăzi.

Informaţia cea mai recentă, până la cărţile ieşite mai anul trecut, e întrebuinţată cu îngrijire. Textul, bine împărţit, e de o perfectă claritate. Niciodată istoria artei italiene până la Renaştere n'a fost mai inteligibil presintată de cum o face d. Toesca. Notele sînt aruncate la sfîrşitul fiecărui capitol, şi adesea ele, reieau subiectul pentru a ţinea în curent pe cetitor cu toate discuţiile în jurul problemelor care se ating.

Cît priveşte ilustraţia, ea e nu numai de o perfectă execuţie tehnică, dar adesea cu totul nouă.

* * *

www.dacoromanica.ro

O. Tafrali, *Istoria artelor, de la origine la Renaştere*, Bucureşti, Cartea Românească, 1922.

E de fapt în aceasta «Istorie a Artelor» — ceteşte: «a Artei» — un îngrijit manual de *arheologie*, foarte bine ilustrat, informat cu îmbielşugare şi scris clar. Lămuririle tehnice vor fi cu greu la nivelul şcolilor de fete şi chiar al publicului căruia i se destină cartea. Capitolele despre evul mediu sînt tratate pe scurt şi fără aceiaşi competenţă.

* * *

Primim:

«În comuna Grădiştea, jud. Tighinea, auzind de la mai mulţi locuitori cum că prin împrejurimi ar fi fost o *cetate*, am căutat a mă interesa mai adînc de această chestiune.

Luînd vre-o trei oameni mai în vîrstă, m'am dus pe un deal numit de locuitori «Făgădău». Nu se află nicio urmă de zidire: poate în pămînt să fie ceva, dar pe de-asupra oamenii îl cultivă. Cu toate acestea am observat o suprafaţă ca de zece hectare aproximativ, încunjurată de un şanţ, bine înţeles cam astupat de vremuri, dar tot se cunoaşte binişor. Pe acest loc oamenii păstrează şi pănă astăzi, amintirea unei vechi cetăţi.»

* * *

Folositor articol, cu multe stampe, de o perfectă executare, al d-lui I. B. Georgescu, despre biserica vechiului Bucovăţ (Mofleni), în *Năzuinţa* din Craiova.

* * *

Cartea d-lui Kiriţescu despre războiul nostru de unitate e bine informată, obiectivă şi scrisă mergător. Nu lipsesc nici pasagii care dovedesc îndependenţa de spirit. Notele nu trebuiau numerotate într'o singură serie de la începul la sfirşit.

Ea va putea fi o lectură plăcută, în acelaşi timp cînd dă ştiri folositoare.

Se anunţă un al doilea volum.

N. Iorga

www.dacoromanica.ro

LIBRARIA „PAVEL SURU"

BUCUREȘTI, CALEA VICTORIEI, 85

are în deposit următoarele lucrări datorite d-lui N. IORGA:

Trecutul românesc prin călători.

(Cursuri la Șc. Super. de Războiu).

I

Până la jumătatea veacului al XVII-lea. Lei **20.**—

II

Dela jumătatea veacului al XVII-lea până la 1880. Lei **18.**—

Prolegomene de istorie universală

Desvoltarea așezămintelor politice și sociale ale Europei.

I

Evul mediu. Lei **20.**—

II

Epoca modernă. Lei **15.**—

Istoria Literaturilor Romanice în desvoltarea și legăturile ei

(Volumul I-iu: Evul Mediu). Lei **20.**—

Istoria Literaturilor Romanice în desvoltarea și legăturile ei

(Volumul al II-lea: Epoca Modernă până la 1600). Lei **35.**—

Istoria Literaturilor Romanice în desvoltarea și legăturile ei

(Volumul al III-lea: Epoca Modernă de la 1600 până în zilele noastre). Lei **45.**—

Histoire des Roumains de la Péninsule des Balcans

(Albanie, Macédoine, Épire, Thessalie, etc). Lei **3.**—

Histoire de l'Albanie et du peuple albanais

Lei **3.**—

O sută de ani de la nașterea lui Cuza-Vodă

(Conferință ținută în Sala Ateneului Romîn) Lei **2.**—

Mihaiu Viteazul

(Dramă în 5 acte) Lei **4.**—

Un Domn pribeag

(Dramă în 5 acte) Lei **3.**—

Învierea lui Ștefan cel Mare

(Dramă în 5 acte) Lei **4.**—

Cantemir Bătrînul

(Dramă în 5 acte) Lei **3.50.**

Constantin Brîncoveanul

Dramă în 5 acte). Lei **4.**—

Revista Istorică

(Anul al VII-lea, N-le 7—9). Lei **4.**—

Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale

pe 1921 (N-le 7—9). Lei **5.**—

Polonais et Roumains

(Relations politiques, économiques et culturales). Lei **10.**—

Romînii și Grecii de-a lungul veacurilor

(cu prilejul îndoitelor nunți princiare din MDCCCCXXI) Lei **15** —

Izvoare contemporane ale mișcării lui Tudor Vladimirescu.

Ediția ordinară **45** lei, mijlocie **50**, de lux **55**.

www.dacoromanica.ro